

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ДОГОВІР ПРОКАТУ

студента 2 курсу, 7м групи,

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Цивільне право та процес»

Озеруги Андрія Олександровича

Науковий керівник

к.ю.н.

Софіюк Тарас Олександрович

Гарант освітньої програми

д.ю.н.

Примак Володимир Дмитрович

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ	6
1.1. Юридична природа договору прокату.....	6
1.2. Порядок укладання зміни та припинення договору прокату.....	22
1.3. Зарубіжний досвід правового регулювання договору прокату	30
РОЗДІЛ 2. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	39
2.1 Правові наслідки порушення умов договору прокату.....	39
2.2. Перспективні напрями вдосконалення договору прокату.	48
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі діяльності юридичної системи України вкрай важливим завданням є адаптація правових норм до норм та правил Європейського Союзу, гармонізація законодавства, його вдосконалення та усунення наявних недоліків з урахуванням зарубіжного досвіду. Я вважаю, це питання стосується й договору прокату як доволі дискусійної теми в контексті покращення правової складової нашої держави. Варто додати, що договір оренди рухомого майна в Україні є доволі суперечливим як із погляду його реформування парламентарями, так і з погляду громадян, які є кінцевими користувачами.

На сьогодні існує ряд питань та проблем які потребують вирішення щодо договору прокату. Свідченням наявних проблем є достатня кількість судових справ в яких використовується законодавство, що регулює відносини прокату та наявність незадоволених клієнтів прокатних послуг— фактичних користувачів договору прокату.

Особливо актуальними шляхами вирішення проблем пов'язаних із договором прокату та підвищення кількості задоволених суб'єктів цих відносин є рішення непов'язані з посиленням правового тиску який і так застосовує уряд нашої держави у інших сферах та який не приносить бажаних результатів а лише негативні наслідки як для населення країни так і для уряду. Відповідно до цього, можемо дійти висновку, що це питання потребує глибокого вивчення та системного аналізу. Висока актуальність перелічених проблем стала мотивом написання даної наукової роботи.

Розробленню теоретичних основ організації та функціонування договору прокату присвячені праці таких вчених як О. І. Зозуляк[35], Р. Б. Шишки[69], Н. Д. Міловської[48], А. В. Федорончука[65], І. Р. Калаура[37] та ін..

Мета і завдання дослідження є встановлення особливостей правового регулювання відносин прокату майна та змісту правового статусу суб'єкта прокату, наявних проблем цивільного законодавства, а також виокремлення

напрямів покращення цивільного законодавства у сфері оренди рухомого майна.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**:

- визначити юридичну сутність прокату та проаналізувати особливості договірних відносин щодо найму рухомого майна;
- розкрити роль договору прокату у системі договорів України та визначити відмінні та спільні риси із договором найму;
- охарактеризувати відповідальність яка виникає в разі порушення умов правовідносин прокату в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід у сфері договірних відносин щодо найму рухомого майна;
- визначити шляхи реформування правового потенціалу договору прокату.

Об'єкт дослідження є правовідносини щодо найму рухомого майна.

Предмет дослідження є юридичні відносини між державою та суб'єктами відносин прокату щодо правового регулювання діяльності останніх.

Методи дослідження стали діалектичний, порівняльний, історико-правовий, формально-логічний та інші методи.

При виконанні кваліфікаційної роботи був виуористаний порівняльний метод, який застосовувався з метою вивчення вітчизняних та зарубіжних відносин щодо найму рухомого майна. За допомогою історико-правового та діалектичного методів вдалося дослідити розвиток відносин прокату на території нашої країни.

Із застосуванням формально-логічного методу була опрацьована наукова література стосовно теми дослідження і аналізувалась практика судів України з проблем, пов'язаних з вирішенням конфліктів у сфері договірних відносин щодо найму рухомого майна.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем із реалізації договору прокату, виявленні недоліків

законодавства щодо прокату і наведенні пропозицій щодо удосконалення українського законодавства у цій сфері.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Юридична суть та місце договору прокату в системі договорів», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове регулювання цивільних відносин». К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021 с.162-167

Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні висновків щодо урядової політики в сфері договору прокату та наведення пропозицій щодо її покращення.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить займає **66** сторінок, із яких основна частина роботи займає **57** сторінок. Список використаних джерел складається з **70** найменувань.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

1.1. Юридична природа договору прокату.

Сучасна тенденція до економії та спільного використання показує чудові результати серед населення різних країн – гаманець не страждає а купи непотрібних речей які використовуються лише один або два рази на рік не займають зайвого місця у квартирах, будинках чи гаражах. Про що говорити коли «шерінг» дійшов не тільки до будівельного інструменту, щоб прибити полчку над ліжком а навіть автомобілі стали брати на короткотермінову оренду, щоб доїхати до роботи.

В таких умовах ми вбачаємо особливо актуальним дослідження теми прокату, її висвітлення та внесення своїх пропозицій щодо покращення даного виду діяльності.

К. А. Рагуліна, досліджуючи поняття й сутність договору як правового явища, зазначає, що «у юридичній літературі договір розглядається як угода двох або декількох осіб про встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків»[58, с.42].

Характеристика поняття «прокат» надається у багатьох юридичних словниках та енциклопедіях. Великий тлумачний словник сучасної української мови містить таке визначення терміну: «Прокат – це надання чого-небудь у тимчасове користування за угодою і певною оплатою» [19, с. 1154].

В юридичній енциклопедії за загальною редакцією Шемшученко Ю.С. дається наступне визначення поняття прокат: прокат – це послуга системи побутового обслуговування населення, яка полягає у передачі в тимчасове користування (найм) фізичним особам товарів довгострокового користування, предметів домашнього вжитку, туристичних і спортивних товарів, побутової техніки, кіно- і фототоварів та ін. рухомого майна [70, с. 156].

Методична навчальна література для студентів вищої освіти під редактуванням О. Кульчія трактує прокат як договір, за яким наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві в користування за плату на певний строк. [45, с. 80].

В економічному енциклопедичному словнику під редакцією С.В. Мочерного даний термін визначається так: «Прокат – вид майнового найму, за якого наймодавець зберігає за собою право власності на майно, яке він тимчасово надає в користування за певну плату» [31, с. 197]. А як стверджує Гнідан Р.М., і ми з ним згодні: «Слід зазначити особливість, що відповідно до ст. 761 ЦК України право передання майна в найм має власник речі або особа, яка має майнові права»[22 ,с.238]

Цивільний кодекс визначає прокат як договір за яким наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк [3].

Проаналізувавши всі наведені вище визначення ми прийшли до висновку, що прокат це вид майнового найму, де суб'єктами виступають наймодавець та наймач а об'єктом річ яка використовується в побутових цілях та передається в прокат за визначену суму винагороди на певний строк з метою подальшого повернення власнику. В. В. Васильєва вказує на те, що формулювання «сторона передає» – це вже є дією у межах самого договору, поясненням того, що ж входить в обов'язки сторони і що є предметом договору, і не є додатковим юридичним фактом, без якого договір вважається неукладеним [18, с. 17].

Виникнення відносин в яких одна людина надає іншій певний предмет у використання на конкретний проміжок часу за винагороду зумовлено 2 факторами:

- 1) Наявністю в однієї людини бажання використовувати предмет конкретний відрізок часу за меншою вартістю ніж купівельна;

2) Наявністю в іншої людини предмета який в даний час не використовується та бажання отримати додатковий прибуток без застосування власних людських ресурсів.

Як відзначає О. А. Підпригора, «право користування чужим майном найчастіше є договірним, яке встановлюється договором і за своєю юридичною природою є зобов'язально-правовим відношенням» [52, с. 653].

Розуміння історичного шляху договору прокату є фундаментом дослідження та подальшої роботи щодо покращення договірних відносин такого типу, що також дозволить нам дізнатись об'єктивні причини виникнення відносин прокату речей.

Сьогодні відносини щодо прокату майна оформлені договором прокату є підвидом договору найму що дозволяє класифікувати історію відносин прокату як історію яка почалась з договору найму і в подальшому поділилась на більш точні юридичні формулювання. Така конструкція дозволить нам почати дослідження історії договірних відносин найму майна, адже в стародавні часи саме договір найму їх описував.

Перші письмові згадки про існування аналогів сучасного договору найму датовані 2 тисячоліттям до нашої ери та були знайдені в папірусах Стародавнього Єгипту. Закони царя Хаммурапі містили близько 20 статей які регулювали відносини щодо оренди житлового будинку, свійських тварин які використовувались для роботи, поля для насадження садів, поля для обробітку та суден.

Система римського права у сфері найму майна справедливо рахується найбільш обширною та описує такі відносини з більшою точністю аніж аналоги того часу в інших країнах. Так у праві Стародавнього Риму існували окремі договірні конструкції, на основі аналізу яких можна виділити ознаки, притаманні саме для відносин найму [26, с. 41]. У римському праві існувало три договори найму: найм речей; найм послуг; найм роботи. Між ними багато спільного проте є й істотні відмінності. Спільне те, що в кожному з них одна сторона що-небудь передає другій стороні в тимчасове користування за певну

плату, а різниця полягає в тому, що предмет договору різний – речі, послуги, робота [54, с. 393]. Згідно з договором найму речей (*location conductio rei*) з однієї сторони виступає наймодавець (*locator*) який зобов'язується надати іншій стороні в особі наймача (*conductor*) певну річ у тимчасове використання, а наймач в свою чергу зобов'язаний заплатити за користування річчю обумовлену винагороду, а після закінчення договору повернути річ наймодавцеві. Щодо об'єкту договору найму речей обмежень не існувало і ним могли бути всі рухомі та нерухомі, тілесні та безтілесні, свої та чужі речі але звісно ті які не можуть бути спожиті, щоб повернення речі наймодавцеві було можливим. Так як договір був консенсуальним він опирався лише на згоду сторін щодо найму. Для набуття юридичної сили згода, крім предмету найму, повинна була визначити плату за користування річчю.

Описані вище норми класичного приватного права здійснили певний вплив на формування відносин щодо найму майна на територіях сучасної України.

Подальші письмові згадки щодо відносин найму майна більше пов'язані з територією сучасної України та є більш історично свіжими але на жаль менш цікавими, так як в Руській правді лиш трішки описується щось схоже на договірні відносини у виді передачі у тимчасове користування щита, одягу та меча які повинні бути повернуті власнику, але в разі пошкодження дорогоцінного «об'єкту» тодішнього прокату наймач зобов'язався сплатити визначену суму та мав право залишити речі у власному використанні. Також під час дослідження ми декілька разів знаходили твердження щодо досить детального договору найму майна описаного у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743р. але підтвердження або сучасних досліджень які доводять такий погляд на трактування даного історичного документу ми не знайшли.

Дуже важливим документом який засвідчував відносини найму майна а також упорядковував їх був Цивільний кодекс Східної Галичини 1797р., проаналізувавши частину яка стосується обраної теми ми дійшли до висновку

про виключне положення даної праці серед інших історичних цивільно-правових документів адже положення викладені в ньому тісно переплітаються з пунктами які описують договір найму у Цивільному кодексі України. За договором позички та договором позики передаються як споживні так і неспоживні речі, дані договори відносяться до договорів одного типу, можуть бути оплатними або безоплатними. Оплатні договори позички і позики не відносяться до благородних і самостійних дій, а до дій найму. [67, с. 440]

Наступним важливим етапом становлення договору прокату в Україні є період Української Радянської Соціалістичної Республіки. Досить незвичним є існування найму майна у ідеології суспільного володіння народним майном проте саме в цей час договір прокату набирає популярність та поширюється на всю територію нашої країни.

За правовою природою договір побутового прокату був оплатним, консенсуальним, двосторонньо зобов'язуючим, оскільки правами та обов'язками наділялися дві сторони договору. Загальновідомою метою було задоволення культурнопобутових потреб громадян, але аналізуючи цей договір ми прийшли до іншого висновку – основною метою договору даного типу було забезпечення державних установ наймодавців більш вигідним положенням щодо наймачів. І той факт, що договір прокату характеризувався як типовий говорить про всебічну підтримку не окремого державного органу а всіх які могли виступати в ролі наймодавця.

Наймачами, згідно з тодішнім законодавством, могли бути лише фізичні особи. Особливістю прокату було існування лише державних юридичних осіб наймодавців, що було передбачено законодавчим способом. Деякі науковці посилаючись на певні правові документи доносять думку, що й організації могли виступати наймачами у договорі побутового прокату але ми з цим не згодні. Ми вважаємо, що при потребі найму майна організації які виступали в ролі наймачів повинні були заключати з наймодавцем договір майнового найму а не договір побутового прокату, так як останній регулював відносини щодо саме особистого користування майном.

Дуже важливим етапом історичного становлення відносин прокату та нашої країни в цілому став розвал Радянського Союзу та як наслідок утворення повністю незалежної держави – України! Це стало не тільки свіжим подихом свободи для людей а й дозволило самостійно приймати закони та підзаконні акти, щоб самим вирішувати як та при яких умовах здійснювати ту чи іншу діяльність. Не виключенням стали й відносини щодо найму майна а саме договір прокату.

Вже 12 травня 1991 року Постановою Верховної Ради був введений в дію Закон України «Про захист прав споживачів», який в свою чергу регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [4]. Тобто, як ми бачимо з його опису, цей закон не приймався спеціально для регулювання відносин прокату але він вводив додаткові правила захисту споживачів послуг якими в нашому випадку виступають наймачі.

Наступним важливим етапом історичного шляху договору прокату в Україні є затвердження наказом Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 16 грудня 1999 року спеціального підзаконного нормативно-правового акту – «Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурнопобутового призначення та господарського вжитку». Даний правовий документ визначає єдиний механізм і єдині на території України умови та вимоги видачі, користування і повернення предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, які є власністю суб'єктів підприємницької діяльності (наймодавців) і перебувають на території України, у тимчасове користування громадянам (наймачам) через мережу підрозділів прокату: пунктів (підприємств, організацій) прокату, будинків побутових послуг, комплексних приймальних пунктів. Як бачимо вище наймачами виступали громадяни тобто фізичні особи, але цей порядок додатково передбачав, що й юридичні

організації могли виступати в ролі наймачів майна. А як же цей пункт мав право на життя коли ми пам'ятаємо про опис наймача лише як фізичної особи передбачений Цивільним кодексом РСР? Відповідь на це складне питання як завжди банально проста – на зміну вже застарілому на той момент кодексу прийнятому ще за часів Української РСР прийшов новий – Цивільний кодекс незалежної України.

Цивільний кодекс УРСР прийнятий 1963 року враховуючи подальші зміни та доповнення був актуальний аж до 2003 року – до моменту прийняття нового Цивільного кодексу незалежної України. Цілих 12 років знадобилось нашій державі аби створити сучасний покращений аналог основного нормативного акту країни який використовували 40 років, 28 з яких у складі Радянського Союзу.

Аналізуючи обидва кодекси ми дійшли висновку, що багато моментів які стосуються відносин прокату речей є тотожними хоча не обійшлося без певної кількості відмінностей які є принциповими та повністю змінюють погляд на використання договору прокату. Наприклад у ЦК УРСР існував точний перелік речей які дозволялось застосовувати у відносинах прокату, у сучасному цивільному кодексі законодавці визначили лише ряд характеристик які повинен мати об'єкт прокату – це має бути рухома річ яка використовується для задоволення невиробничих потреб. Наступну відмінність можна зрозуміти просто по назвам даного типу договорів у СРСР та незалежній Україні – договір побутового прокату та договір прокату відповідно. Тобто в сучасній версії основного нормативно-правового акту цивільного законодавства існує пункт описаний вище який принципово змінює призначення прокату – предмет договору прокату може використовуватися для виробничих потреб, якщо це встановлено договором. В порівнянні з радянським законодавством це суттєва зміна адже тепер використовувати об'єкт прокату можна навіть у виробництві.

Відносини прокату не можуть регулюватись лише ЦК України по причині великої кількості потенційних суб'єктів які повинні бути впевнені в своїй юридичній безпеці при укладанні договору такого типу. Відносини прокату

також регулюються Законом України «Про захист прав споживачів», Податковим кодексом України (щодо патентування діяльності, пов'язаної з наданням послуг прокату), Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», Правилами побутового обслуговування населення[6], а також Порядком надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку [60, с. 96–97].

Юридична сутність явища є базовою складовою його повного розуміння, адже саме вона розкриває не тільки основні характеристики а й вказує на його місце серед інших. В нашому випадку проведене дослідження вказує не тільки на місце та роль договору прокату в системі права України а й показує особливу роль серед інших цивільно-правових договорів.

Основною юридичною причиною виникнення зобов'язань наймодавця з надання в прокат певної речі та зобов'язання наймача повернути цей предмет за винагороду є договір прокату який за своєю природою є цивільно-правовим договором. Отже, йому властиві такі ознаки: в договорі виявляється воля двох або кількох сторін, причому волевиявлення учасників за своїм змістом мають збігатися і відповідати одне одному; договір – це така спільна дія осіб, яка спрямована на досягнення певних цивільно – правових наслідків: на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків; договір визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірного зобов'язання [35, с. 157].

Щоб визначити яке місце займає договір прокату серед інших видів договорів ми вирішили класифікувати їх згідно загально прийнятих правил. В залежності від результату укладання договору вони поділяються на: 1) договори про передачу майна у власність (купівля – продаж, поставка, дарування, контракція); 2) договори про передачу майна в тимчасове користування (майновий найм, прокат, позичка, лізинг); 3) договори про виконання робіт (підрядні договори, договір аудиту); 4) договори про передачу результатів творчої діяльності (авторські, ліцензійні); 5) договори про надання послуг

(перевезення, страхування, доручення); б) договори про спільну діяльність (установчий договір, про науково – технічне співробітництво). Виділення окремих груп договорів, характеристика їх істотних ознак є необхідним для правильності вибору суб'єктами того або іншого виду договору, який максимально задовольнить потреби та інтереси його учасників [69, с. 16].

Залежно від моменту виникнення прав і обов'язків у сторін договору розрізняють консенсуальні та реальні договори. Консенсуальний договір укладається в момент досягнення згоди з усіх важливих умов між суб'єктами угоди у формі яку вимагає закон, а реальний договір характеризується виникненням зобов'язань у суб'єктів після досягнення згоди з усіх важливих умов та вчинення певних фактичних дій щодо домовленостей, наприклад передання об'єкту договору або внесення оплати. І хоч у Цивільному кодексі не прописано конкретного поділу договорів на саме «консенсуальні» та «реальні», стаття 640 а саме перший та другий пункт описують договори властивості яких відповідають наведеним вище типам угод. Але як виявляється бувають особливі види договірних відносин які можуть бути як консенсуальними так і реальними і саме до них відноситься договір прокату.

Хоча наприклад вчена Н. Д. Міловська вважає, що договір прокату є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди за всіма істотними умовами. А у визначенні договору прокату посилання на те, що наймодавець «передає» або «зобов'язується передати» вказують не на момент укладення договору, а на випадки, коли відбувається передання речі: або в момент укладення такого договору («передає»), або після укладення такого договору («зобов'язується передати») [48, с. 98].

Залежно від характеру розподілу прав і обов'язків між учасниками угоди Цивільний кодекс передбачає наявність односторонніх, двосторонніх та багатосторонніх договорів. Односторонній договір характеризується наявністю обов'язків лише в однієї сторони та лише прав у іншої. До таких договорів відноситься договір позики, наприклад де позикодавець володіє правами вимагати погашення боргу у встановлений термін а на позичальника

покладений обов'язок вчасної сплати суми яку він позичив разом із відсотками за користування. Двосторонній договір передбачає наявність прав і обов'язків у обох суб'єктів правовідносин, багатосторонній передбачає те ж саме для всіх суб'єктів які укладали договір. Договір прокату може бути лише двостороннім та багастороннім, що передбачено законодавством адже з однієї сторони має виступати наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм а з іншої фізична чи юридична особа яка бажає скористатись можливістю побутового прокату. Хоча серед науковців досі актуальні дискусії щодо можливості визнання споживачем юридичної особи, яка також може купувати, замовляти чи використовувати товари для задоволення особистих потреб [14, с.77]. За таких умов наймач отримує можливість не тільки вилучати корисні властивості майна, але й мати його, бути його титульним (правомірним) власником [66, с. 257]. Власником є особа, яка відповідно до закону може володіти, користуватися і розпоряджатися річчю у своїх інтересах та на власний розсуд. А тому усіх інших осіб, які хоч і мають можливість володіти, користуватися та (або) розпоряджатися речами у своїх інтересах чи інтересах інших осіб, але обмежені законом у повноті здійснення таких правоможностей на власний розсуд, слід кваліфікувати як осіб-невласників [49]. Частина 2 статті 2 ГК України визначає, що господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями [2] Н.Д. Міловська також притримується цієї точки зору, і зазначає, що в договорі прокату мають місце два зустрічні зобов'язання: обов'язок наймодавця передати наймачеві річ у володіння і користування та обов'язок наймача вносити плату за користування річчю, які взаємно обумовлюють один одного [48, с. 98].

Також Цивільний кодекс регламентує укладання відплатних та безвідплатних договорів. Якщо обов'язку одного суб'єкта щось зробити або передати і виконати відповідає обов'язку іншого надати зустрічне задоволення у грошовій або іншій матеріальній формі, то такий договір називається

відплатним. Цивільне право характеризується більшістю договорів, де дії виконуються на відплатних засадах які встановлюються у вигляді загального правила, а саме у ч. 5 ст. 626 ЦК України закріплено презумпцію відплатності договору, відповідно до якої договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не випливає із суті договору. Саме при наявності потреби і можливості сплатити за її задоволення певну ціну у однієї сторони можливе виникнення договірних правовідносин з іншою стороною, яка таку потребу згодна задовольнити за визначену ціну [43, с. 469]. Якщо ж надання послуг не супроводжується відповідним майновим благом з боку іншої сторони, то це договір безвідплатний. Яким ,наприклад, є договір дарування, де дарувальник безвідплатно передає іншій особі у власність майно. Договір прокату звісно ж є відплатним про що свідчить саме поняття договору в якому наймодавець передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк. Для договору прокату строк є істотною умовою, а тому, він має бути чітко визначеним у договорі [65, с. 194–195] Тарифи згідно з якими укладається договір ґрунтуючись на 1 частині статті 789 ЦК України визначає наймодавець.

В залежності від способу укладення договору ми виділяємо взаємоузгоджені договори та договори приєднання. По суті, договір – це система компромісів до якої прийшли дві сторони щоб частково чи повністю задовільнити свої конкретні потреби. І взаємоузгоджені договори ідеально попадають в цю концепцію. Головним критерієм допустимості внесення змін у договір є збереження видової особливості договору, на підставі якого виникло відповідне зобов'язання [38, с. 116]. Договір приєднання не підпадає під таке формулювання по одній суттєвій причині – це угода до якої друга сторона може лише приєднатись, тобто погодитись на умови першої сторони. Такий тип договору не передбачає можливості внесення правок згідно з бажаннями того хто приєднується, зміни можуть вноситись лише за бажання надавача послуг, і така ситуація суттєво обмежує принцип свободи договору, оскільки сторони вправі самостійно обрати спосіб досягнення домовленості [32, с. 53–54] З

однією сторони виникає побоювання щодо адекватності встановленої ціни на запропоновані послуги, адже ціна як і інші умови договору прописуються саме «продавцем», але базові закони пропозиції та попиту легко нівелюють такого виду страхи.

Кваліфікація договору прокату як договору приєднання впливає не тільки на порядок встановлення плати за користування річчю, але й зумовлює інші його особливості. Такий тип договору характеризується тим, що підприємець діє відповідно до своїх інтересів, і не узгоджує умов майбутнього договору із своїми контрагентами. В такому разі у договірній свободі обмежуються саме споживачі [62, с. 51]. Основною характерною рисою такого договору яка впливає з його суті це, як може здатись на перший погляд, обмеження свобод наймача.

Адже він лише приєднується до умов, а раптом вони є нечесними, несправедливими та такими, що погіршують становище, а раптом наймодавець спеціально зменшить права та збільшить обов'язки користувачу його послуг. Але більшість науковців вже давно прийшли до висновку, що друга сторона сама вирішує, укласти чи не укласти договір на запропонованих їй умовах, тобто тут не порушується принцип свободи договору [53, с. 154]. Як вірно зазначає Т.Я. Схаб-Бучинська, принцип свободи договору проявляється не лише у волі сторін укласти договір чи відмовитися від його укладення, але й у можливості вибору контрагента, його виду та умов. Усі складові договірної зв'язку мають важливе значення, адже укласти договір без одного із вказаних елементів неможливо [61, с. 153]. Але й на випадок свідомого обману наймача наймодавцем в законодавстві прописані мінімальні вимоги до договорів такого типу, є стандарти яким вони повинні відповідати а якщо умови прописані в договорі будуть погіршувати становище наймача то такий договір згідно із Цивільним кодексом є нікчемним.

Взагалі договір приєднання є досить свіжим договором адже він не був закріплений у Цивільному кодексі Української РСР який з певними правками проіснував до 2003 року – року прийняття нового Цивільного кодексу який

якраз і передбачав наявність договорів такого типу. В сучасній версії основного нормативно-правового акту цивільного законодавства України є чітка характеристика підпадаючи під яку договір може вважатись договором приєднання. Формуляром є окремий різновид стандартної форми договору приєднання, який являє собою розтиражований у багатьох екземплярах бланк стандартної форми із надрукованими типографським або іншим способом загальними умовами договору, які пропонуються до укладення [47, с. 111]. Даний тип укладання договірних відносин є дуже зручним для тих суб'єктів підприємницької діяльності які часто укладають договори однакового типу та для яких відсутність можливості для клієнта вносити певні правки є лише позитивною частиною яка дозволяє економити час та ресурси. Як ми можемо розуміти зі всього вищеописаного договір прокату є саме договором приєднання.

Базуючись на частині 3 статті 787 Цивільного кодексу України ми бачимо, що договір прокату визнано публічною угодою. Публічний договір являє собою сукупність цивільно-правових норм, що регулюють договірні правовідносини, які виникають у сфері підприємницької діяльності, де є економічна нерівність сторін, що вимагає встановлення додаткових правових гарантій для більш слабкої сторони – споживача [30, с. 10]. Відштовхуючись від трактування договору прокату як публічного ми можемо виділити характерні особливості якими наділена будь-яка публічна угода: 1) визначене коло суб'єктів, а саме з однієї сторони суб'єкт підприємницької діяльності в певній сфері а з іншої сторони кожний хто звертається до них з метою задоволення своєї побутової потреби, або виробничої в разі якщо це буде передбачено контрактом; 2) умови публічного договору залишаються сталими для кожного нового клієнта та не мають права змінюватись; 3) підприємець не має права надавати переваги одному споживачеві перед іншим щодо укладення публічного договору. Серед науковців точиться дискусія щодо доцільності існування у цивільному законодавстві інституту публічного договору [15, с.93]

Договір прокату як публічний договір характеризується особливістю і водночас гарантією інтересів споживачів-наймачів адже як ми з'ясували вище є рівність умов такого договору відносно всіх споживачів, за винятком тих, яким за законом надані відповідні пільги. Це означає, що наймодавець, який здійснює публічну діяльність, не має права в залежності від свого бажання та відношення до конкретного клієнта змінювати ті чи інші умови договору щодо різних споживачів і ставити їх таким чином у нерівне становище.

Згідно ч. 5 ст. 633 ЦК України, актами цивільного законодавства можуть бути встановлені правила, обов'язкові для сторін при укладенні і виконанні публічного договору. Так, наприклад, відповідно до абзацу 4 п. 4.4. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, Інвалідам Великої Вітчизняної війни й праці I групи, а також особам, прирівняним до цих категорій, доставлення великогабаритних предметів прокату і повернення до пункту прокату після закінчення терміну користування виконується першочергово за рахунок наймодавця, такий самий порядок діє при заміні предмета прокату на вимогу наймача при виході першого з ладу і при потребі ремонту в майстерні [8].

Цивільний кодекс описуючи договір прокату та умови його законного функціонування показує нам на які основні принципи цивільного права, як одного з основоположних видів в нашій країні, покладається та відповідає договір прокату. У реалізації договірних відносин щодо прокату майна чітко видно принцип рівності сторін. Цей принцип вступає в силу в разі відсутності між наймодавцем та наймачем вертикальних взаємовідносин, тобто повинна бути повністю відсутня юридична або службова підрядність, що в свою чергу буде говорити про наявність сталих горизонтальних відносин між учасниками. При укладенні даного типу договору суб'єкти фактично незалежні один від одного в незалежності від того юридична це особа чи фізична. Також принцип рівності проявляється у еквівалентності правовідносин між сторонами відносин прокату – передача речі в прокат однією стороною компенсується платою яку

вносить інша сторона. Але цей принцип діє лише на юридичну складову, адже економічна складова наймача завжди вигідніша ніж становище наймодавця в процесі реалізації договору тому, що передача речі в прокат вже відбулась а гроші за її користування наймодавець отримає лише після її повернення. Принцип неприпустимості позбавлення права власності на предмет, що передається за договором прокату, оскільки, як ми зазначили, річ передається наймачу у тимчасове користування. Завдяки втіленню у цивільному праві принципу всебічної охорони і судового захисту цивільних прав та інтересів учасників цивільних правовідносин забезпечується можливість захисту прав та інтересів сторін договору прокату у випадку їх порушення, невизнання чи оспорювання в рівній мірі незалежно від того чиї права були порушені – наймача чи наймодавця. Проте є один принцип який не повністю але все ж порушується. Не дивлячись на пріоритет цивільного права щодо самостійного вибору суб'єктом моделі своєї поведінки, саме у випадку договору прокату принцип свободи вибору частково обмежується. Ми погоджуємось із думкою В. Д. Примака, що вказана свобода є обмеженою – межі дії цього принципу встановлюються критеріями справедливості, розумності, пропорційності, добросовісності [55, с.86]. Це обмеження зумовлене тим, що угода даного типу, як ми вже з'ясували, характеризується як публічна та як угода приєднання. Тобто суб'єкт правовідносин який виступає наймачем володіє свободою вибору у питанні укладання договору, але не може змінити його умови як ми вже з'ясували вище, а може лише приєднатись до вже запропонованих. Це змушує нас визнати – договір прокату частково все ж обмежує принцип свободи у питанні редагування його умов. А правовим засобом обмеження принципу свободи договору є встановлені цивільним законодавством імперативні норми, які діють проти волі сторін і виключають автономію їхніх дій [33, с. 18].

Відносини прокату, як ми вже з'ясували у першому питанні першого розділу наукової роботи, не можуть регулюватись лише Цивільним кодексом України по причині високого рівня значимості та великої кількості потенційних суб'єктів які повинні бути впевнені в своїй юридичній безпеці при укладанні

договору такого типу. Ми вирішили перерахувати, що є правовою основою цієї безпеки Закон України «Про захист прав споживачів», Податковий кодекс України (щодо патентування діяльності, пов'язаної з наданням послуг прокату), Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», Правила побутового обслуговування населення, а також Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку. Більш детально про кожен з цих документів ми розповімо у розділі №2 а саме у 2 питанні.

Отже, ми визначили, що прокат – це вид майнового найму, де суб'єктами виступають наймодавець та наймача об'єктом річ яка використовується в побутових цілях та передається в прокат за визначену суму винагороди на певний строк з метою подальшого повернення власнику. Розглянули декілька визначень даного поняття для більш широкого розуміння його значення. Вивчили перші згадки про відносини прокату. Відслідкували розвиток прокату поза територіями нашої країни а саме в Стародавньому Єгипті та Римській імперії, вплив який вони здійснили на розвиток вітчизняного прокату. Було досліджено етапи формування поняття та відносин прокату на території сучасної України, а саме згадки прокату в «Руській правді», «Правах за якими судиться малоросійський народ» а також трактування поняття прокату у Цмвільному кодексі Східної Галичини. Наступним важливим етапом історичного шляху був СРСР та УРСР як його складова. Ми показали перехід від Цивільного кодексу Української РСР до Цивільного кодексу сучасної України. Також перерахували основні закони та підзаконні нормативно-правові акти і описали прийняття найважливіших з них, тих які мали безпосереднє відношення до договору прокату з моменту отримання незалежності нашої держави. Також ми прийшли до висновку, що договір прокату це відплатний, взаємний, публічний договір приєднання який може бути як реальним так і консенсуальним, в якому беруть участь два та більше суб'єкти. Він відповідає основним принципам цивільного права з яких: принцип рівності сторін(який

характерний лише юридичній складовій), принцип неприпустимості позбавлення права власності на предмет(адже об'єкт не відчужуються а лише передається право на користування), принцип всебічної охорони та судового захисту. Але ми виявили й часткове обмеження принципу свободи вибору, яке є наслідком публічності та відношення цієї угоди до договорів приєднання. Базуючись на вищевикладеному матеріалі ми робимо висновок про особливе місце та роль договору прокату не тільки серед інших договорів а й в правовій системі нашої країни.

1.2. Порядок укладання зміни та припинення договору прокату

Договір прокату, як ми вже з'ясували, має певний ряд характерних ознак які є логічним продовженням правових норм котрі регулюють його діяльність. В. В. Денисюк під порядком укладення договору розуміє законодавчо визначений спосіб дій суб'єктів договірних правовідносин, спрямований на виникнення договірної зобов'язання та визначення його змісту [28, с. 306]. Посилаючись на те,що договір найму поділяється на певний перелік договорів, з яких одним із основних є угода щодо прокату рухомого майна, ми вважаємо вони наділені спільними ознаками процесу їх укладання, зміни та припинення. Але як ми з'ясували при написанні роботи цей факт не зовсім точний і договір прокату володіє як загальними рисами договору щодо найму майна так і певними особливостями які характерні лише даним правовідносинам. Саме через порівняння цих правовідносин ми вирішили з'ясувати характерні риси притаманні їм у момент укладання, зміни та розірвання договірних відносин.

Зміст договірної правовідносини – це сукупність прав та обов'язків його учасників.[37,с.136] Грунтуючись на 765 статті Цивільного Кодексу, суб'єкт який передає річ у найм володіє обов'язком передачі наймачеві цього майна для задоволення його побутових потреб відразу після приєднання останнього до договору, якщо угодою не передбачено інший термін.Викладене вище твердження актуальне як договору найму так і прокату. Згідно з 767

статтею ЦК передача речі у відносинах найму або прокату можлива лише за умови її повної укомплектованості та відповідності стану який відповідає вказаному в угоді.

Згідно із постановою Кабінету Міністрів «Про затвердження правил побутового населення» укладання договору прокату відбувається так: «замовлення на послуги приймаються як у приміщенні виконавця, так і поза його межами з обов'язковим оформленням угоди»[5] Так Верховний Суд визнав можливим встановлення обов'язку укласти договір найму, проте такий спосіб як визнати договір укладеним застосовний лише в разі прямої вказівки закону на обов'язок укласти саме такий договір [50]. Базуючись на загальноприйнятих нормах річ яку передають у відносинах найму повинна відповідати належному стану та володіти всіма потрібними властивостями для нормальної експлуатації. Але досить частими є ситуації коли як об'єкт прокату здається річ яка має певні недоліки, і як виявляється така ситуація іноді характеризується як законна. Адже передача такої речі в найм є абсолютно законною за умови, що договір містить пункт в якому описуються недоліки об'єкта прокату. У рухомих та нерухомих речей різні правові режими. Правовий режим речі – це встановлений позитивним правом на єдиних регулятивних засадах порядок регулювання відносин комплексом правових засобів, способів і порядку, що виникає стосовно певних речей і зумовлює характер та обсяг суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників речових правовідносин [27] За договором найму суб'єкт, що передає річ у відносинах найму володіє правом надавати гарантії щодо якості речі під час всього строку найму або конкретного терміну дії договору в залежності від бажання останнього. Взяття на себе додаткового обов'язку гарантувати якість речі, що передається у найм, не є обов'язком а лише правом наймодавця, що дозволяє оцінити добросовісність, пріоритет на надання якісних послуг та рівень сукупної задоволеності потреби клієнта. Знову ж таки подібного виду гарантія актуальна лише за умови включення її в угоду, бо відповідно до статті 7 Закону України «Про захист прав споживачів» виробник (в нашому випадку виконавець) забезпечує належну роботу

продукції, в тому числі комплектуючих виробів, протягом гарантійного строку, встановленого нормативно-правовими актами, нормативними документами чи договором [53с].

На нашу думку таке формулювання ідеально підходить до договору прокату, не дивлячись на те, що останній є договором приєднання, тобто питання щодо покладення на наймодавця обов'язку гарантувати якість речі, переданої у прокат, не може бути вирішено шляхом домовленості між сторонами а покладається лише на волевиявлення наймодавця.

Також спільною характеристикою договору прокату як повноправного наступника договору найму є можливість наймодавця застрахувати об'єкт прокату. Договір страхування не перестає діяти після надання речі у найм, що додатково убезпечує наймодавця від певних ризиків пов'язаних із використанням переданого об'єкту. Договором встановлюється обов'язок наймача укласти договір страхування майна, що надається йому у межах відносин прокату та найму в цілому. Характерною особливістю кожної з угод є покладення ризику та відповідальності за випадкове знищення або випадкове пошкодження на наймача у разі порушення строків щодо передачі об'єкту власнику. Згідно з Цивільним кодексом, а саме 773 статтею, наймач у відносинах прокату, як у відносинах які є видом найму, зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та передбачених і узгоджених умов договору.

Також договір найму повинен передбачати за наймачем право власності на плоди, продукцію та доходи, одержані ним у результаті користування річчю, що передається у відносинах найму. На нашу думку вирішення питання про належність доходів та продукції отриманої у результаті користування об'єктом найму повинно вирішуватись між суб'єктами в індивідуальному порядку, адже все залежить від прописаних умов договору які можуть бути як на користь наймодавця у даному питанні так і на користь наймача. Тобто наймач за яким передбачене це право може відмовитись від його реалізації на користь наймодавця, якщо це принесе першому суб'єкту додаткову користь у вигляді

знижки на послуги другого суб'єкту відносин найму. Якщо сторони не обумовили у договорі прокату таку ситуацію, тоді питання стосовно належності продукції, плодів та доходів вирішується відповідно до ст. 775 Цивільного кодексу України.

Особливою відмінністю договору прокату від договору найму є те, що наймач згідно угоди про прокат не володіє переважним правом щодо продовження договору такого типу на новий термін. Дозволяється укладення договору щодо прокату рухомого майна на новий часовий період за умови наявності загальних підстав. Ще однією особливістю яка відрізняє відносини прокату від найму це відсутність у наймача першочергового права на купівлю речі за умови її продажу власником який здав її у прокат. Але описане вище не забирає у суб'єкта який виступає наймачем права придбати таку річ. Власник речі яка передається у найм вправі за заявою наймача передати у його володіння об'єкт даних правовідносин, за умови перебування в експлуатації під час повного терміну, передбаченого нормативно-технічною документацією, а у випадку коли такого строку немає – в порядку визначеному чинним законодавством (п. 4.3. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку). Взагалі аналізуючи різницю між правом власності та правом користування С.І. Шимон зазначає, що право користування чужим майном є таке, що обтяжує право власності, забезпечена законом можливість управненої особи, вилучати корисні властивості речі, яка належить на праві власності іншій особі, шляхом безпосереднього впливу на річ у визначений спосіб з визначеною метою [68, с. 324]. Якщо суб'єкт який виступає наймачем виявить бажання покращити характеристики об'єкту, це буде можливим лише після отримання позитивної відповіді від наймодавця.

Спільною особливістю яка притаманна як договору щодо відносин прокату так і найму є зобов'язання наймача щодо усунення перешкод, за яких стан речі яка береться у найм може бути погіршеним. За умови нанесення збитків які не мають нічого спільного з природним зносом об'єкту прокатних

відносин наймач зобов'язаний усунути пошкодження речі, які сталися з його вини, бо ми вважаємо несправедливим можливість перекладення відповідальності за цю ситуацію на власника майна який вирішив здати його в найм. В ситуації коли суб'єкт відносин яким виступає наймач використовує об'єкт, в невідповідності з прямим призначенням чи у разі порушення передбачених договором умов прокату чи найму, наймодавець за договором найму володіє правом вимоги щодо закінчення дії договору та відшкодування збитків. Наймодавець згідно з пунктами передбаченими в договорі щодо відносин прокату має право пред'явити вимогу суб'єкту який взяв річ у найм на рахунок негайного повернення об'єкта прокату в незалежності від терміну вказаного в угоді (п. 2.12. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку). В ситуації де наймач під час використання наніс пошкодження речі у відносинах прокату, наймодавець володіє правом вимоги щодо відшкодування завданих першим суб'єктом збитків. Втрати які понесли треті особи у зв'язку з користуванням річчю, переданою у найм відшкодовується наймачем на загальних підставах (ст. 780 ЦК).

Під час аналізу Цивільного кодексу ми зрозуміли, що у наймодавця існує лише декілька ситуацій в яких він може вимагати розірвання договірних відносин щодо найму певної речі, а саме : 1) коли використання речі наймачем проводиться з порушеннями конкретних умов договору або прямого призначення об'єкту відносин; 2) коли наймачем здійснюється передача об'єкту прокату третім особам; 3) коли пошкодження речі може бути спричинене її неправильним використанням; 4) коли наймачем не здійснюється капітальний ремонт речі, але лише за умови, що даний вид ремонту закріплений за наймачем умовами договору до яких останній приєднався. Тобто наймодавець в праві вимагати розірвання договору прокату на основі підстав передбачених загальними положеннями про найм, а також з підстав, які містяться у Законі України «Про захист прав споживачів» та Порядком надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та

господарського вжитку. Але в в кожному окремому випадку питання недійсності договору вирішується в судовому порядку [16, С. 205-206].

Договір прокату наділений специфічними обов'язками та правами, які дозволяють його чітко відмежувати від договірних відносин щодо найму речей. Тобто згідно договору прокату суб'єкт який виступає наймачем не володіє правом щодо укладення договору піднайму. А це в свою чергу передбачає використання об'єкту прокату виключно самим наймачем, передача її в платне користування третім особам на конкретний строк знаходиться під заборонаю. З іншого боку основний нормативно-правовий акт цивільного законодавства дозволяє передачу предмета прокату у тимчасове безоплатне користування іншим особам, наприклад, членам сім'ї та друзям особи яка є наймачем. У такому разі відповідальним перед наймодавцем за стан речі залишається наймач. Тобто основною перепорою яка забороняє передавати об'єкт правовідносин іншим особам є факт оплати цих дій.

Однією з основних різниць договорів які стосуються відносин найму та прокату речей у питаннях оплати є можливість наймодавця відмовитися від угоди щодо найму майна і використання свого законного права, а саме вимагати повернення речі в разі коли наймач не вносить плату за користування об'єктом найму протягом трьох місяців підряд. Тоді як згідно з договором щодо прокату речі суб'єкт який виступає наймодавцем має право вимоги в суб'єкта котрий взяв певну річ у прокат повернути йому об'єкт відносин в незалежності від термінів вказаних в угоді, в разі коли останній не оплатив обумовленої договором суми в строк який передбачає всього один місяць з дня платежу, цей термін має міститись у договорі який був укладений наймачем. І. Й. Пучковська, відносить відмову від договору до мір оперативного впливу [57, с. 30]

Договірні відносини щодо найму та прокату речей різняться в умовах які стосуються дострокового повернення об'єкту відносин. Угода щодо найму речі в принципі не передбачає можливості повернення речі раніше визначеного терміну, бо такі договірні відносини укладаються на невизначений строк, що не

дає можливості порушити будь-які часові рамки щодо використання об'єкту таких відносин. Суб'єкти договору найму можуть відмовитися від договору в будь-який час але лише за умови письмового попередження другої сторони не пізніше ніж за місяць до бажаної дати закінчення відносин. Договір прокату в принципі не передбачає можливості укладання угоди на невизначений термін, що робить неможливим для суб'єктів відмову від договору яка б базувалася на такій підставі. Проте для договірних відносин які стосуються прокату речей існує своя особливість яка полягає у можливості наймача відмовитися від угоди і повернути річ наймодавцеві у будь-який час. І при реалізації даної можливості плата за користування річчю у прокаті, що була внесена наймачем за весь строк договору, зменшується прямопропорційно до тривалості фактичного користування річчю. У разі якщо наймач хоче скористатись цією можливістю він мусить надіслати суб'єкту який виступає наймодавцем повідомлення про відмову такого зразка, та в разі її отримання власником, і внесення оплати за використання предмета прокату наймачем, угода вважатиметься розірваною. Як визначає Труфанова Ю.: «форму повідомлення про відмову від договору доцільно визначати у тексті договору найму оскільки серед юристів немає єдиної думки стосовно вимог до її тотожності формі укладення договору»[64, с51] В подальшому стадія закінчення договірних відносин найму та прокату це повернення об'єкту угод наймодавцям, але наймач в цій ситуації зобов'язаний повернути річ в стані в якому вона була на момент видачі з врахуванням нормального зносу або передбачених договором особливостей. Наведений вище пункт завжди в такий спосіб не зважаючи на обставини припинення відносин – розірвання договору або просто закінчення строку користування об'єктом прокату пов'язаних із задоволенням побутових потреб наймача.

Закони України передбачають обмеження щодо передачі певних речей у найм та відповідно прокат. Згідно із законодавчими актами об'єктами найму не можуть бути речі вилучені з цивільного обороту. Згідно із Цивільним кодексом України обмеження щодо використання речей як об'єктів відносин найму встановлюються ЦК та іншими законодавчими актами.

Відносинам щодо прокату речей характерне укладання у більшості випадків в усній формі, хоча письмова форма договірних відносин такого типу також передбачена законодавством. Під формою договору потрібно розуміти встановлений законом спосіб волевиявлення сторін щодо змісту (умов) цивільно-правового договору [51, с. 9]. Згідно з п. 2.2. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів прокату оформлюється договором за формою ПО-П1, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 25.09.1995 р. № 8, із змінами, внесеними наказом Укрсоюзсервісу від 03.09.1998 р. № 25 та зареєстрованими Мін'юстом України 18.09.1998 р. за №581/3021

Цивільний кодекс який був дійсним на території України до 16 січня 2003 року визначав передачу у тимчасове платне користування не тільки музичного інструменту, спортивного інвентаря та предметів домашнього вжитку а навіть стосувався, як це не дивно, легкових автомобілів. Відсутність в Українській Радянській Соціалістичній Республіці договору найму транспортного засобу зумовило таку особливість, а тому дослідження особливостей користування легковим автомобілем на встановлений термін за визначену плату можливе лише в межах конструкції договору прокату легкових автомобілів. Як ми пам'ятаємо з матеріалу описаного вище, Цивільний кодекс який вступив у законну силу 2003 року не передбачає поняття «побутовий прокат», як і не передбачає точного переліку речей які підлягають використанню у відносинах прокату. Натомість в сучасній редакції основного нормативного-правового акту цивільного законодавства існує окремий вид договору який підпорядковує відносини щодо оренди автомобілів а саме договір найму транспортного засобу, який як і договір прокату є одним із різновидів договорів найму.

Проводячи аналогії між сучасним договором найму транспортного засобу та можливістю укладання договору прокату транспортного засобу Л.Л. Тарасенко зазначає, що ознакою предмета договору прокату є побутове призначення рухомої речі. Якщо транспортний засіб у силу своїх особливостей (наприклад, вантажний автомобіль або автомобіль, призначений для виконання

певного виду ремонтних робіт, тощо) не може використовуватись для задоволення побутових невиробничих потреб, то він не може бути предметом договору прокату. Такий автомобіль може бути лише предметом договору найму транспортного засобу [63, с. 91].

Аналізуючи правовий матеріал щодо договору прокату ми бачимо, що предметом договору прокату не можуть бути рухомі речі в разі коли Цивільний кодекс містить окремі правила щодо використання такого майна у відносинах які стосуються передачі прав на використання цих речей, тобто ці відносини передбачають використання договорів іншого виду. Судова практика (яка буде проаналізована у наступних пунктах) вказує на підтримку думки описаної нами вище [9]. Незважаючи на це в Україні досі укладають договори прокату автомобілів неправильно розуміючи суть та принципову різницю в порівнянні з іншими видами договорів передбачених Цивільним кодексом.

Отже в другому питанні першого розділу ми з'ясували за яких умов відбувається укладання, чи можлива зміна умов договору прокату та як відбувається розірвання відносин щодо прокату рухомого майна на визначений термін за певну плату за вимогою обох суб'єктів цієї угоди. Також ми виокремили основні відмінності між угодою найму та прокату, що дозволило нам більш чітко зрозуміти їх призначення та відмежувати один від одного. Ми прийшли до висновку щодо обов'язків та прав як наймодавця так і наймача, що дозволило нам виокремити їхні зони відповідальності. Проаналізували різницю між наймом автотранспорту в УРСР та сучасній Україні, який пов'язаний із різними розуміннями цього процесу і як наслідок впровадження та використання різного законодавства яке регулює цю сферу. Визначили у яких формах може укладатись договір прокату та що повинно бути передбачено його змістом. Прийшли до висновку щодо можливості передачі об'єкту прокату наймачем третім особам, та за яких умов наймодавець в такому випадку може вимагати розірвання договору.

1.3. Зарубіжний досвід правового регулювання договору прокату

Особливості вітчизняного прокату були проаналізовані та чітко сформульовані нами у попередніх двох питаннях. Для кращого розуміння напрямів вдосконалення правовідносин прокату ми вирішили вивчити зарубіжний досвід. Адже не секрет, що у законодавчій діяльності ми завжди рівняємось на більш розвинені демократичні країни, тому випадок з договором прокату не є виключенням.

Ми повністю згодні з думкою Кузнєцової Н.С., що сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою динамікою інформаційних відносин, ущільненням взаємозв'язків між різнорідними явищами, значними конфліктами концептуального характеру, обумовленими процесом глобалізації.[44, с186] Що робить вивчення зарубіжного досвіду ще більш актуальним.

Поняття «прокат» зустрічається, в основному, в межах держав колишнього Радянського Союзу як окремий різновид майнового найму [46, с.209]. Угоди щодо передачі рухомого майна у тимчасове користування за певну плату в розвинутих зарубіжних країнах та США називають «лізинг». І хоч лізингом вважаються відносини які тривають більшу кількість часу, тотожним радянському поняттю «прокат» є саме оперативний лізинг. Оперативний лізинг – це договір за яким лізингоодержувач отримує від лізингодавця у платне користування об'єкт лізингу на термін який є меншим від строку за який амортизується 90 відсотків речі. Оперативний лізинг передбачає використання об'єкту прокату не менше ніж двома отримувачами послуг лізингу протягом всього терміну експлуатації об'єкту цих відносин. Даний тип здачі в найм майна забезпечує більшу гнучкість клієнтам якими в основному виступають компанії на відміну від фізичних осіб в Україні, оскільки вони можуть частіше замінювати своє обладнання таким чином економлячи великі суми та користуючись «свіжими» об'єктами прокату. Також безсумнівним плюсом є відсутність ризику морального старіння, оскільки як і в Україні відсутня обов'язкова передача права власності на об'єкт . І так як основними клієнтами даного виду послуг є саме компанії для них є важливим

питання обліку таких об'єктів на балансі, що за умови використання оперативного лізингу набагато простіше. Критерії розмежування оперативного (“справжнього” лізингу) та “капітального” лізингу (придбання з використанням лізингу) вперше було передбачено у Державному фінансовому бухгалтерському стандарті (FAS 13) у 1976 р.[21, с.227]. Головна різниця між оперативним та звичайним лізингом полягає в термінах – звичайний лізинг передбачає надання лізингоодержувачу об'єкта лізингу терміном не менше ніж строк за який буде амортизовано 75 відсотків речі, а оперативний лізинг не передбачає «нижньої» межі амортизації об'єкту правовідносин, що означає можливість укладання такого договору терміном як на день так і на рік.

Сучасний ринок оперативного лізингу зосереджений у світових економічних центрах: США, Західна Європа, Японія. Стрімкому розвитку лізингу в цих країнах сприяла обґрунтована державна політика, ефективне регулювання, контроль за здійсненням лізингової діяльності, а також багаторічний досвід налагодження системи успішного і прибуткового надання послуг даного виду.

На основі проаналізованих нами даних можна згрупувати усі країни в три основні групи нормативно-правового регулювання лізингових відносин: – країни, які мають спеціальні закони, що регулюють лізингові угоди (Франція, Італія); – країни, які мають особливе спеціальне лізингове законодавство (Швеція, Австрія); – країни, які не мають спеціальних законів і підзаконних актів, що регулювали б лізингові угоди (Німеччина, Данія, США, Японія) [12].

У першій групі країн лізингова діяльність регламентується актами з питань оподаткування, а також загальними положеннями цивільного права. В другій групі лізингові відносини будуються і регулюються з урахуванням як вартості об'єкта лізингу, так і в залежності від суб'єктів лізингового контракту. Відносини регулюються нормами Закону про оренду, якщо вартість майна, що взято у лізинг не перевищує встановленої величини. У третій групі країн відносини між учасниками лізингових операцій регулюється законом: встановлюються ознаки, що характеризують угоду як лізингову; формуються

вимоги, яким повинен відповідати лізингодавець; встановлюється співвідношення між строками лізингу та нормативним терміном служби майна. Питання, що стосуються ризику і відповідальності учасників договору вирішуються відповідно до норм цивільного права. Тобто проаналізувавши наведені вище дані ми прийшли до висновку, що найбільш розвинутим ринкам оперативного лізингу характерна низька доля зарегульованості адже саме цим характеризуються Німеччина, Сполучені Штати Америки та Японія. Відповідно до цього, спрощення регулювання правовідносин прокату є питанням високої актуальності сьогодення, що дозволить не тільки дати новий поштовх ринку послуг прокат а й прямопропорційно збільшить надходження до бюджету України та полегшить ведення такої діяльності. Наслідком таких змін може бути зменшення вартості послуг прокату в силу пониження порогу входу в цей вид бізнесу, що сприятиме потоку нових суб'єктів підприємницької діяльності які матимуть на меті зайняти свою частину доволі перспективного ринку. Це в свою чергу підвищить конкуренцію в галузі, що спричинить зниження цін на послуги та покращення сервісу для клієнтів.

Основною спільною рисою зарубіжного «прокату» та вітчизняного, на нашу думку, є характерні риси наймодавців які зберігають за собою права власності на об'єкт лізингу до його купівлі. Крім того, вони зобов'язані надавати орендарю додаткові послуги зі страхування, ремонту обладнання тощо [34]. Лише з однією відмінністю – в Україні намодавцями виступають суб'єкти які мають право на ведення даного виду діяльності, а у США суб'єктами є національні банки та банківські холдингові компанії. Тобто в Україні не настільки розвинуті послуги щодо прокату рухомого майна, щоб вони були цікаві великим корпораціям з багатомільйонними бюджетами.

Одним з ключових ринків «прокату» крім Сполучених Штатів Америки та Японії є Європа. Для порівняння з Україною в певних аспектах ми вирішили взяти Німеччину як одну з найперспективніших країн яка характеризується високою розвиненістю оперативного лізингу, що дозволить об'єктивно відокремити характерні риси які допомогли вивести такий вид правовідносин

на досить високий рівень. Основною з відмінностей нашого західного сусіда від України є форма договору, яка в нас на батьківщині є договором приєднання, що як ми вже з'ясували не дозволяє отримувачу послуг додавати в нього пункти які він вважає за потрібне та змінювати вже існуючі, в разі якщо вони його не влаштовують. У Німеччині ж панує принцип договірної автономії, тобто суб'єкти які виступають сторонами правовідносин повинні визначити, які окремі положення має містити договір. Договір оперативного лізингу не є виключенням а тому в ньому можуть бути визначені різні пункти щодо тимчасового оплатного найму рухомого майна, адаптовані до потреб і побажань залучених сторін. Розробкою лізингових договорів часто займаються не лише організації які пропонують послуги оперативного лізингу, а й підприємства-лізингоодержувачі, які часто пропонують договори, в котрих відображено їхні інтереси, потреби, вподобання. Укладений договір між двома такими суб'єктами зазвичай є «золотою серединою» між потребами які клієнт хоче задовільнити та між відповідальністю яку готовий на себе взяти наймодавець. Це є безсумнівно однією з основних позитивних сторін «договору прокату» Німеччини, адже такий принцип договірного права дозволяє визначити максимально комфортні вимоги для обох сторін та встановити дійсне рівноправ'я у питаннях укладання договорів. Ми вважаємо така норма закону буде дуже ефективною в питаннях покращення правовідносин прокату в Україні, але на жаль не зараз. На сьогодні ринок прокату нашої країни характеризується низьким розвитком і спрощена система однотипного договору яка панує, на нашу думку є дуже вдалою. В подальшому при розвитку послуг щодо найму рухомого майна перехід на укладення окремих договорів яким властиві різні аспекти та які передбачають різні умови є основною ціллю яка дозволить підвищити рівень надання послугта задоволення потреб потенційних клієнтів.

Ключовою спільною ознакою продукту як в Україні так і в німецькому «прокаті» є спроможність наймача повернути об'єкт лізингу після закінчення терміну, вказаного у договорі, та повного спектра послуг, що притаманні для

багатьох угод оперативного лізингу. Суб'єкти, що надають подібні послуги характеризуються високим рівнем сервісу який є вимушеним на висококонкурентному ринку, чим на жаль не може похвалитися наш вітчизняний ринок Лізингові компанії пропонують для користувача їхнього продукту великий набір послуг, який враховує індивідуальні потреби кожного і передбачає не лише надання обладнання, а й забезпечення його транспортування, монтаж, технічне обслуговування у випадку погіршення його стану або функціонування, навчання персоналу з експлуатації та інше. В зв'язку з тим, що ринок прокату в Україні характеризується як низькорозвинений, суб'єкти не зацікавлені в збільшенні списку додаткових послуг які могли б бути актуальними для клієнтів, адже це тягнутиме збільшення затрат на здійснення такої діяльності та створення додаткових важелів тиску для конкурентів. Саме з цієї причини додаткові послуги німецького ринку, які перераховані вище, пропонуються в Україні в набагато меншому об'ємі а в деяких населених пунктах зовсім відсутні.

Останнім з трьох по рахунку але не величині та перспективності є ринок оперативного лізингу Японії. Здавалось би далека від нас країна як географічно так і ментально, але вона має багато спільних рис якими характеризується даний вид правовідносин, не тільки з Україною але й з іншими країнами з високим рівнем розвитку відносин «прокату». Так наприклад у Японії, як і в Німеччині, немає закону, що конкретно регулює діяльність компаній які надають послуги з оперативного лізингу. Як і в Сполучених Штатах Америки даним видом бізнесу займаються в основному філії великих банків та страхових компаній. Регулювання такої діяльності здійснюється за рахунок законів та нормативних актів тієї організації чи установи, діяльність якої представляє наймодавець. Це показує нам високий рівень довіри до таких організацій, що навряд чи характерно Україні, де на жаль панує думка щодо корупційної складової початкових капіталів таких організацій. Так, якщо обладнання є предметом операцій оперативного лізингу і умови договорів різноманітні, то лізингові компанії мають дотримуватися різних законів та положень, які

застосовуються в таких випадках. Проте регулювання зі сторони користувачів таких послуг також існує і насамперед виділяється використанням “Закону про споживчі контракти”, “Закону про комерційні операції”, “Закону про запобігання розвитку злочинних доходів”. Всі перераховані закони відносяться до кримінального права, що показує до якої відповідальності призводить їхнє порушення. На основі цього компанії які здають майно в найм за допомогою оперативного лізингу ретельно проводять регулярні ідентифікації та перевірки своїх клієнтів. За рахунок високої міри відповідальності при порушенні передбаченого законодавства у разі виявлення правопорушень, суб’єкти припиняють дію договору та повідомляють компетентний орган про підозрілі трансакції своїх клієнтів.

Хоча лізингові компанії здійснюють свою діяльність із жорстким дотриманням законодавства, однак Японська асоціація лізингодавців щорічно подає рекомендації уряду для реформування правил, які становлять певні обмеження та бар’єри для здійснення ефективної діяльності лізингових компаній [13].

На нашу думку, ще одним із важливих факторів який є причиною високого рівня розвитку відносин прокату в закордонних країнах є обширні рекламні компанії. Повертаючись до основних суб’єктів які надають послуги оперативного лізингу, це є компанії з багатомільйонними бюджетами, що можуть дозволити витратити великі суми коштів на приваблення та заохочення клієнтів до користування саме їхніми послугами. Таким чином проводиться масова популяризація оренди рухомого майна. Ще вищі оберти такі рекламні компанії набирають в силу високої конкуренції та бажання зайняти більшу частину ринку, а за умови якісних послуг які характерні майже усім учасникам ринку це можна зробити лише за рахунок реклами. Широкого застосовування набула розсилка рекламних пропозицій з переліком і зазначенням вартості прокату певної речі. Такий простий інструмент яким дуже рідко користуються вітчизняні наймодавці.

Основною запорукою успіху прокатного бізнесу в Україні, якщо ми не говоримо про мережі, яких можна перерахувати на пальцях однієї руки а про більшість суб'єктів підприємницької діяльності котрі в основному володіють не більше ніж двома точками прокату рухомого майна є місцезрештування суб'єкту який готовий передати предмет в тимчасове користування за певну плату. І хоч український розвиток ринку прокатних послуг поки на досить низькому рівні, що спричиняє використання законодавства відповідного рівня, досвід зарубіжних країн буде дуже актуальним в момент досягнення певної планки, до якої ця галузь рухається активними кроками. Адже саме висока популярність відносин прокату спричинить підвищену актуальність покращення її юридичної бази.

Отже, проаналізувавши досвід низки зарубіжних країн у сфері правовідносин щодо передачі в найм рухомого майна на певний термін за визначену плату, ми бачимо певні закономірності які дозволили вивести цей вид відносин на високий рівень та забезпечити їх високу популярність серед населення. І якщо виключити з цього списку ті риси якими вже володіє вітчизняне законодавство то основною відмінністю є форма укладання договору. Як ми з'ясували у Сполучених Штатах Америки, Японії та Німеччині договір не є договором приєднання як в Україні. Ці високорозвинені країни на законодавчому рівні дозволяють суб'єктам самим визначати зручний для них зміст договору. Укладений договір між двома такими суб'єктами зазвичай є «золотою серединою» між потребами які клієнт хоче задовільнити та між відповідальністю яку готовий на себе взяти наймодавець. Такий принцип договірної права дозволяє визначити максимально комфортні вимоги для обох сторін та встановити дійсне рівноправ'я у питаннях укладання договорів. І хоч впровадження такого договору несе додаткове навантаження на наймодавця, на нашу думку це є основним механізмом який суттєво вплине на підвищення комфорту користувача даних відносин. І тут постає актуальним питання реклами даного виду послуг задля кращого розуміння позитивних сторін зі сторони населення, що в свою чергу збільшить кількість укладених договорів

прокату. Це призведе до більшого попиту, автоматично виросте і пропозиція, що стане причиною високої конкуренції в якій надавати послуги низького виду стане економічно не вигідним і в принципі неможливим. Саме такий перебіг справ у правовідносинах щодо найму майна буде ідеальним моментом для впровадження можливості підписання індивідуальних договорів, які дадуть змогу вибрати комфортні для обох сторін умови ведення даної діяльності. Зважене використання вказаного досвіду іноземних країн значною мірою покращить рівень правового регулювання[60, с.123].

РОЗДІЛ 2. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

2.1 Правові наслідки порушення умов договору прокату

Договірні відносини передбачають наявність у суб'єктів прав та обов'язків якими вони наділяються укладаючи угоду. У статті 13 Конституції України вказано: «Усі суб'єкти права власності рівні перед законом»[1], що дозволяє нам почати вивчення наслідків, які настають при порушенні цієї рівності суб'єктів. У попередніх пунктах наукової роботи ми описали деякі з них, проте не розповіли про відповідальність яка настає в разі їх порушення. Саме наслідкам які настають після порушення прав та не виконання своїх обов'язків присвячене цей пункт розділу.

Застосування засобів захисту своїх прав завжди повинно відбуватись в певних законних межах. Ми погоджуємось із думкою В. Д. Примака щодо визначення вищеописаних меж як «допустимості використання різноманітних форм практичної реалізації правових можливостей, передбачених змістом того чи іншого суб'єктивного цивільного права», додержання яких особою «забезпечує здійснення належного їй права відповідно до його соціального призначення, вимог справедливості, розумності й добросовісності» [56, с. 107-108].

«Держава бере на себе обов'язок утвердження та забезпечення здійснення захисту прав і свобод від порушень і протиправних посягань будь-якими незабороненими законом способами»[25, с46].

Цивільно-правовий договір прокату передбачає певні види відповідальності яка настає в разі порушення умов договору. Так, О. О. Кот вказував, що «виконання має забезпечити фактичне відновлення прав, бути здійсненим на практиці, зокрема у примусовому порядку» [39, с. 62]. Маючи на меті описати їх точну структуру ми вирішили розподілити відповідальність на майнову та немайнову. До універсальних форм цивільноправової

відповідальності відносяться відшкодування збитків, відшкодування немайнової шкоди, сплата неустойки, втрата завдатку, виплата компенсації» [59, с. 5].

Відповідальність майнового характеру за умови порушення своїх обов'язків накладається у вигляді відшкодування майнової шкоди яка була нанесена потерпілому, та виражається реальними збитками. Нанесена шкода підлягає відшкодуванню у повному розмірі лише у випадку якщо інше не передбачене договором. Наприклад угода може містити пункт щодо відшкодування у більшому або меншому обсязі.

Для реалізації свого права стягнення збитків, постраждала особа зобов'язана довести, що вони дійсно мали місце бути у конкретному встановленому розмірі. При цьому, як наголошує В. А. Васильєва, немає значення наявність норми законодавства, в якій прописане це право, на відміну від умов настання публічної відповідальності в основі якої покладено порушення норми права [17, с.100-104]. Суд, в разі задоволення позову на рахунок відшкодування нанесеної потерпілому шкоди, бере за основу актуальні ринкові ціни на день винесення рішення. Але в разі якщо Ви є постраждалим у такого виду справі потрібно бути дуже обережним під час визначення суми збитків, тому, що сума має бути обгрунтованою та розумною, в іншому випадку такі дії постраждалої особи можна трактувати як зловживання своїм правом з наміром завдати шкоди іншій особі.

Одним із випадків, передбачених Цивільним кодексом в якому суб'єкт правовідносин, що виступає наймачем володіє правом відшкодування збитків, є передача у найм речі яка не відповідає її призначенню та суперечить умовам договору. А так як наймач повинен перевіряти об'єкт прокату перед його прийняттям, в разі якщо він цього не зробив нести відповідальність буде саме той хто отримав річ згідно угоди. Це особливо актуально коли недоліки речі можна визначити за допомогою візуального огляду та банальної перевірки її працездатності. У випадку прихованих недоліків про які й сам наймодавець

може не знати, нести відповідальність після проведення перевірки буде всеодно наймач.

Згідно з частиною 3 статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», споживач певної послуги (у нашому випадку наймач, який виступає суб'єктом надання послуг прокату рухомої речі) при виявленні у ній недоліків має право на свій вибір вимагати: 1) безоплатного усунення недоліків у наданій послугі у розумний строк; 2) відповідного зменшення ціни наданої послуги; 3) відшкодування завданих йому збитків з усуненням недоліків наданої послуги своїми силами чи із залученням третьої особи; 4) реалізації інших прав, що передбачені чинним законодавством на день укладення відповідного договору [53с]. Також ми погоджуємося із позицією О. О. Кота, за якою для захисту прав у договірній сфері характерними є наступні способи захисту: «визнання правочину недійсним; відновлення становища, яке існувало до порушення; зміна чи припинення правовідношення; примусове виконання обов'язку в натурі» [41, с. 14].

На наймодавця покладений обов'язок безкоштовної установки, здійснення технічного обслуговування і ремонту об'єктів відносин прокату протягом обумовленого терміну правовідносин. Це передбачено пунктом 2.9 Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, проте наймодавець не тільки звільняється від відповідальності а й буде виступати постраждалою особою якщо буде доведено, що саме наймач пошкодив річ яка була йому передана на певний термін. В такому випадку весь тягар здійснення ремонту лягає на необережного користувача послугами прокату який допустив таку неприємну для обох сторін ситуацію.

Цивільний кодекс, а саме 3 частина 776 статті, у разі невиконання наймодавцем капітального ремонту об'єкту прокату, що не дозволяє його нормального використання закріплює за наймачем такі права: 1) відремонтувати річ за власні кошти, зарахувавши вартість ремонту в рахунок

плати за користування річчю, або вимагати відшкодування вартості ремонту; 2) вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Описані вище права є актуальними не тільки у випадку потреби капітального ремонту, адже як ми з'ясували на наймодавця покладено обов'язок здійснення і поточного ремонту об'єкту прокату, що дозволяє прийти до думки про застосування перелічених прав наймачем при потребі поточного ремонту речі.

Наймач при пошкодженні об'єкту прокату зобов'язаний сплатити суму ремонту за умови наявності можливості його відновлення. Якщо ж річ отримала пошкодження які не підлягають відновленню він зобов'язаний сплатити за вимогою наймодавця передбачену договором суму збитків або ж замінити виведений з ладу об'єкт іншим який володіє такими ж характеристиками та відповідає стану в якому перший був отриманий наймачем. При застосуванні другого варіанту вирішення конфліктної ситуації пошкоджена річ переходить у власність суб'єкта який брав її у прокат.

При виявленні пошкоджень під час здачі об'єкту прокату назад власнику працівник останнього мусить скласти акт в двох приимірниках які передбачені кожному з суб'єктів правовідносин. Якщо після вручення акту наймач не сплатив добровільно зазначену суму збитків у визначений термін то наймодавець має право вирішити спір у судовому порядку. Що є ще одним суттєвим доводом з боку прихильників речової природи найму, а саме можливість здійснювати захист порушених прав за допомогою речових способів захисту [23 с. 83, 22]. Відповідно до п. 7 постанови пленуму Верховного Суду «Про застосування в судовій практиці деяких норм законодавства, яким регулюються відносини по побутовому обслуговуванню населення» наймач повинен повернути майно в тому стані, в якому він його одержав, з урахуванням нормального зносу, або в стані, обумовленому договором. Тому при розгляді таких позовів підприємств прокату судам останні зобов'язані з'ясувати, чи є в наявності предмет договору.[7]

Бувають ситуації в яких наймач навмисне не повертає об'єкт прокату його власнику задля отримання вигоди незаконним шляхом, в такому випадку наймодавець володіє правом примусового вилучення речі. Цей процес відбувається наступним чином – спочатку суб'єкт який здав предмет в прокат надсилає наймачу вимогу щодо повернення рухомої речі яку останній отримав згідно з договором прокату, якщо суб'єкт якому була направлена вимога не повернув річ то наймодавець подає позов до суду в якому просить на законних підставах вилучити об'єкт прокату або стягнути з наймача вартість предмету разом із відшкодуванням які були понесені власником рухомого майна. Способи захисту реалізують різні функції, реалізація яких поновлює/підтверджує порушене, невизнане чи оспорюване право, а також має виховну та компенсаційну дію, зокрема відновлює погіршений майновий стан [40, с. 270] Конкретний приклад реалізації цього права наймодавцем був знайдений нами у рішенні Дніпровського районного суду міста Києва, яке було винесено у 2019 році [10]. Суть позову наймодавця якраз описує вищеописаний варіант розвитку відносин прокату. Наймач, після продовження термінів договору прокату, з певного періоду перестала вносити обумовлену плату за користування об'єктом прокату. Суб'єкт який надав рухому річ у найм вважає це незаконним і спробував через суд покрити нанесені наймачем збитки. Суд постановив стягнути з суб'єкта який виступає наймачем суму нанесених ним збитків які включають в себе кошти в рахунок відшкодування збитків, не повернення речі, заборгованість за договором приєднання, неустойка в розмірі подвійної плати за користування об'єктом за час прострочення за договором приєднання, штраф за договором приєднання та ін. На нашу думку, рішення суду є справедливим та відповідає всім юридичним нормам. Ще одним судовим рішенням яке показує можливий варіант розвитку відносин прокату є рішення Солом'янського районного суду м. Києва датоване датоване 2019 роком [11]. Суть справи полягає у вимогах наймодавця про стягнення з наймача заборгованості за використання об'єкту прокату згідно з договором прокату. І в цій справі суд встав на сторону позивача і постановив стягнути з суб'єкта який

виступає наймачем зазначену суму. Таке рішення суду показує можливість вирішення конфліктних ситуацій та захисту своїх майнових інтересів як для наймодавця так і для наймача.

Цивільним кодексом також регулюються питання відповідальності при нанесенні шкоди третім особам. Згідно положень наймач зобов'язаний відшкодувати збитки третім особам на загальних підставах. Тобто втрати які понесли треті особи, якщо вони були зумовлені саме користуванням об'єктом прокату, сплачуються суб'єктом який взяв його у прокат. Виключенням із правила є випадки коли шкода була нанесена внаслідок неправильної роботи речі яка була передана згідно договором прокату, тобто коли наймодавець не попередив наймача щодо існуючих конструктивних неполадок які б могли призвести до подібної ситуації. І саме в таких ситуаціях, згідно законодавства України, покривати збитки постраждалих третіх осіб зобов'язаний наймодавець.

Українськими законодавчими актами передбачена цивільно-правова відповідальність у виді неустойки яка накладається на суб'єкта відносин прокат у разі порушення певних домовленостей. Порівняно з іншими видами відповідальності неустойка володіє безсумнівно цікавою особливістю – сплата неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі та не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням взятого на себе зобов'язання. Тобто цей вид покарання за невиконання своїх обов'язків накладається понад відшкодування збитків і в деяких ситуаціях може становити навіть більше суми втрат постраждалого суб'єкта правовідносин. Цивільне право поділяє неустойку на законну та договірну. Законна неустойка характеризується тим, що сума та причини її стягнення визначаються лише актами цивільного законодавства. В свою чергу договірній неустойці характерні визначення її суми та причин стягнення згідно з домовленостями самих сторін у договорі. Зозуляк О. І. вважає, що поєднання форм відповідальності є основою розвитку вчення про види неустойки» [36, с. 124].

Спеціальні правила щодо стягнення неустойки у відносинах прокату визначені у акті цивільного законодавства, а саме у абзаці 4 пункту 3.3. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, за прострочення платежу наймач оплачує вартість прокату згідно з тарифами, які діють на момент сплати платежу, а також пеню для фізичних осіб – у розмірі, установленому договором прокату, але не більше облікової ставки Національного банку України, для юридичних осіб в розмірі, установленому договором прокату, але не більше подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла в період, за який сплачується пеня.

І знову ж таки коли наймач повертає об'єкт після використання він зобов'язаний добровільно сплатити заборгованість за прокат та пеню, а якщо він відмовляється наймодавець володіє правом вирішення цього конфліктного питання в судовому порядку. Проте навіть за умови оплати заборгованості та пені в разі неповернення об'єкту прокату згідно з договором дії такого суб'єкта підпадають під зміст 2 частини 785 статті Цивільного кодексу, а саме в разі коли наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення. Тобто вирахування потрібної суми неустойки відбувається наступним чином – спочатку наймодавець вираховує вартість використання об'єкту прокату за один день, потім множить отриману суму на кількість днів які протермінував наймач та не повертав річ, і множить отримане число на два.

Існують всього два варіанти за яких суб'єкт може бути звільненим від сплати неустойки – випадок та непереборна сила. Якщо з випадком все зрозуміло то непереборна сила – це надзвичайна або невідворотна за дійсних умов подія. Вона володіє певним набором характеристик які дозволять краще зрозуміти її суть: 1) сила такого виду є зовнішньою обставиною по відношенню до діяльності сторін(повінь, землетрус); 2) вона є надзвичайною подією яка не може характеризуватись як буденна, чим власне і спричиняє проблеми для

постраждалих які не були до неї готові; 3) непереборна сила – це випадок якому не можна запобігти звичайними способами наявними на момент її настання.

Договір дозволяє використання застави у відносинах прокату. Застава – це по факту гарантія, що суб'єкт який вступив у певні правовідносини виконуватиме покладені на нього обов'язки. У статті 572 Цивільного кодексу передбачено, що в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом. Об'єктом застави може бути будь-яке рухоме майно яке може бути відчужене від суб'єкта який передає його у вигляді застави. З характеристик речі яка надається у вигляді застави ми розуміємо, що заборонено використовувати предмети які неможливо відлучити, головним прикладом може бути паспорт та інші особисті документи які посвідчують особу. На жаль сучасні суб'єкти які здають речі в прокат дуже часто просять залишити в заставу будь-який документ, що посвідчує особу, і хоч заставодержатель не зможе отримати задоволення з вартості заставленого документу він їм надає спокій, що людина яка залишила свій документ обов'язково повернеться, щоб його забрати. Але «платять» такі наймодавці як правило порушенням закону, так як самі пропонують такий варіант застави замість добровільно вчиненого наймачем, тобто ці дії можна сприймати як незаконні.

Пункт 4 частини 1 статті 611 Цивільного кодексу України передбачає відшкодування моральної шкоди за порушення зобов'язання. А.А. Верховець зазначає, що підставою відшкодування моральної шкоди, частіше, виступають порушення позадоговірних зобов'язань, а стосовно договірних зобов'язань, то за їх порушення можливим є відшкодування моральної шкоди, але це стосується лише оплатних договорів [60, с. 14]. Моральна шкода відшкодовується одноразово та ніяк не пов'язана із сумою завданих збитків. Вона оцінюється залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його

можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо саме вона є підставою для відшкодування, та інші обставини які можуть різнитись в залежності від конкретного випадку. Так, якщо наймодавець не попередить наймача про особливі властивості та недоліки речі, які йому відомі і які можуть бути небезпечними для життя та здоров'я наймача, внаслідок чого останній при користуванні річчю одержить травму, яка супроводжуватиметься фізичним болем та стражданнями, то в такому разі наймач матиме право на відшкодування моральної шкоди.

Для відносин, що випливають з договору прокату Цивільний кодекс України встановлює скорочений строк позовної давності – один рік. Саме такий термін встановлюється для вимог: а) наймодавця про відшкодування збитків у зв'язку з пошкодженням речі, яку було передано в користування наймачеві; б) наймача про відшкодування витрат на поліпшення речі. До всіх інших вимог, які сторони відносин прокату можуть пред'являти одна одній, застосовуються загальні положення про позовну давність, визначені главою 19 ЦК України. Частина 2 статті 786 ЦК встановила момент початку перебігу строку позовної давності за вимогами наймодавця та наймача. Так, перебіг позовної давності щодо вимог наймодавця починається з моменту повернення речі наймачем. У свою чергу, перебіг позовної давності щодо вимог наймача починається з моменту припинення договору прокату.

До правових наслідків немайнового характеру за порушення умов договору прокату відповідно до п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 611 ЦК слід віднести: односторонню відмову від договору, розірвання договору та зміну умов договору (особливості односторонньої відмови від договору прокату, розірвання договору та зміну умов договору прокату ми проаналізували у підрозділі 2.1). Одночасно з правом на односторонню відмову від договору ЦК України також оперує поняттям «відмова від договору».[42, с.254] Але варто вказати, що в статті 16 ЦК України, і в статті 611 ЦК України перелік мір не є вичерпний, а значить законодавством чи договором може бути встановлено і

інша майнова додаткова до основного зобов'язання санкція за порушення права чи прав сторони договору найму [29].

Виходячи з аналізу вищевикладених підходів до розуміння способів захисту, під способами захисту прав споживачів за договором про надання послуг можна розуміти як закріплену в цивільному законодавстві або договорі матеріально-правову вимогу, направлену на захист порушеного права [24, с.61].

Отже, ми з'ясували, що за порушення умов договору прокату передбачені майнові та немайнові види відповідальності і що «договірна відповідальність є різновидом цивільно-правової відповідальності і має всі її ознаки»[20, с.8]. До немайнових відносяться одностороння відмова від договору, зміна умов договору та розірвання договору прокату. До майнових в свою чергу відносяться покриття збитків, неустойка, застава та покриття моральної шкоди. Найефективнішими ми вважаємо покриття суми нанесених збитків та застава. Визначили у яких випадках застосовуються певні види відповідальності та чим зумовлене використання конкретного різновиду відповідальності. Найчастішими «правопорушеннями» які призводять до накладання на суб'єктів відносин прокату передбачених вище покарань є передача об'єкту прокату третім особам за визначену плату на певний період, нанесення речі яку здали в прокат додаткового зносу не передбаченого звичайним зносом який є наслідком використання, прострочення термінів повернення товару, що в свою чергу призводять до накладення неустойки.

2.2. Перспективні напрямки вдосконалення договору прокату.

В сучасному світі, якому характерні швидкі темпи розвитку, статика є одним з найнебезпечніших явищ. Без постійного розвитку ні люди ні економіка ні в принципі країна не змогли б гарантувати потрібного рівня для забезпечення виживання. Законодавча база країни не є винятком. Без її постійного покращення, впровадження нових складових та доопрацювання вже існуючих ми б не змогли встановити верховенство права, головною ціллю якого є

справедливість та забезпечення комфортних правовідносин для всіх її суб'єктів, в тому числі і контролюючих органів. На нашу думку, реформування договору прокату є не останньою по важливості задачею сьогодення. Адже покращення правового забезпечення цих відносин призведе не лише до підвищення їх актуальності серед населення а відповідно й до збільшення суб'єктів з обох сторін договору, а також стане причиною збільшення податкових надходжень до бюджету, що в свою чергу вплине на кожного жителя України.

Першим та дуже важливим пунктом в нашому списку реформ, які потребують відносини прокату є вид укладання договору та його форма. На жаль, як ми з'ясували вище, сьогодні в Україні угода прокату є договором приєднання, що означає можливість наймача лише приєднатись до запропонованих умов наймодавця. Звісно це дуже некомфортно для суб'єкта який вирішив взяти рухому річ в найм, тобто спричиняє додаткові перешкоди в силу чого зменшується потік потенційних клієнтів. Виходом з цієї ситуації може бути запровадження договору в якому обов'язковими повинні бути лише найважливіші для регулювання відносин пункти, а всі інші держава, через зміну законодавчої бази, може дозволити заключати в індивідуальному порядку з окремими пунктами під кожного з суб'єктів правовідносин які виступають наймачами. На нашу думку, це спричинить суттєві зміни в галузі, а саме збільшить потік клієнтів, що зробить цей вид ведення підприємницької діяльності популярнішим для потенційних наймодавців, що в свою чергу призведе до збільшення конкуренції. Після таких змін суб'єкти які виступають наймодавцями будуть змушені підіймати рівень послуг, котрі вони надають задля забезпечення своєї конкурентоздатності. Звісно ж такі наслідки зміни форми договору прокату можна сприймати лише в позитивному ключі, якщо звісно ви не є наймодавцем якому доведеться докладати більше зусиль для отримання прибутку який він отримував до впровадження запропонованих змін.

Якщо ж виділити більш конкретні пропозиції щодо зміни законодавчої бази договору прокату то список запропонованих змін є досить великим і

стосуватиметься лише Цивільного кодексу, у частинах які мають безпосереднє відношення до відносин прокату, та Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку.

Першою з таких пропозицій зміни та доповнення вищеописаного законодавства є варіант викладення частини 1 статті 787 ЦК у наступній редакції: «1. За договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, зобов'язується передати неспоживну рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк». Таке формулювання дозволить нам точніше описати характеристики об'єкта прокату, що призведе до зменшення неправильних трактувань законодавства та пов'язаних з цим помилок. Адже уточнення, що річ яка здається в прокат має бути неспоживною, на нашу думку, є досить вагомим.

Наступною зміною яку ми пропонуємо впровадити є доповнення четвертою частиною статті 787 Цивільного кодексу, яка буде містити наступні слова: «4. До договору прокату застосовуються положення параграфу 1 Глави 58 цього Кодексу, за винятком статей 759, 760, 761, 762, 763, 764, 768, 774, 776, 777, 782». Впровадження цього пункту дозволить розширити опис договору прокату який в оригінальному тексті Цивільного кодексу складається лише з 5 статей. Це покращить розуміння суті відносин прокату та дозволить оцінювати цей договір з позиції більш широкої точки зору.

Третім пунктом нашого бачення покращеної законодавчої бази є виключення 2 частини 788 статті Цивільного кодексу та викладення 1 частини у такій редакції: «1. Предметом договору прокату є рухома річ, яка використовується для задоволення споживчих потреб». Застосування такого трактування даної статті дозволяє скоротити зміст викладення певної характеристики без зменшення її суті. Діюча редакція 788 статті вказує на можливість застосування об'єкту прокату у обох варіантах – як для невиробничих потреб так і для виробничих. І ми не бачимо сенсу збільшувати об'єм викладеної інформації якщо її можна донести до читача більш коротко та

зрозуміло. Можлива думка про несуттєвість конкретно даної пропозиції є хибної. Адже за умови подібного підходу до всього тексту Цивільного кодексу, а не лише до частини яка стосується договору прокату, об'єм головного нормативно-правового акту цивільного законодавства був би суттєво меншим.

Наступним важливим кроком щодо доповнення українського законодавства яке стосується договору прокату є створення нової статті параграфу 2 глави 58 ЦК України під назвою «Строк договору прокату», виклавши її у такій редакції:

1. Договір прокату укладається на строк, встановлений договором, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами.

2. Наймач, який має намір користуватись річчю понад передбачений договором строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця згідно умов встановлених договором».

Створення цієї статті є однією з найважливіших змін котрі ми пропонуємо. Це не тільки збільшить характеристику договору прокату яка міститься в Цивільному кодексі а й дозволить зменшити неправильне трактування законодавства у питанні строків укладення та продовження договору прокату. Ця пропозиція не змінює текст діючої законодавчої бази а лише доповнює його, що дозволить запобігти великій кількості суперечок щодо доцільності її запровадження.

Останньою пропозицією зміни змісту Цивільного кодексу, який стосується відносин прокату, є доповнення статті 767 Цивільного кодексу частиною 4 наступного змісту: «4. Майно передається у користування разом із документами, які його ідентифікують та наявність яких дає можливість використовувати його за цільовим призначенням ». Цей пункт передбачений спеціально під використання об'єктів прокату які передбачають обов'язкову наявність ідентифікаційних документів які дають право його використовувати. Він додатково страхує наймача від можливої відмови з боку наймодавця надавати такого виду документи мотивуючи це тим, що вони не є частиною комплексу який передбачений виробником.

Наступні зміни законодачої бази договору прокату будуть стосуватись лише Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, і першою з них буде зміна пункту 2.1. до наступного змісту: «Предмети прокату надаються громадянам за умови оплати відповідно до діючих тарифів та вимог цього Порядку, після пред'явлення ними паспорта громадянина України або іншого документу який підтверджує особистість за умови письмового укладання договору. При усному укладанні договору прокату документи які підтверджують особу наймача не є обов'язковими, та підлягають пред'явленню лише за вимоги наймодавця». Таке формулювання передбаченого пункту принципово змінює його зміст але є необхідним. По-перше таким чином ми дозволяємо використовувати при укладанні договору прокату, для ідентифікації особи яка виступає наймачем, не лише паспорт а й інші документи передбачені законодавством. Це значно полегшує та робить комфортнішим процес укладання договору для суб'єкта який вирішив взяти в прокат рухоме майно. По-друге такий варіант положень прокату не передбачає обов'язкову наявність прописки у наймача, що значно збільшує коло потенційних клієнтів які в силу різних життєвих обставин не мають місця постійної прописки. По-третє вищеописані зміни передбачають укладання договору прокату без пред'явлення ідентифікуючих особу документів за умови усного укладання договору. Ця норма особливо актуальна для пунктів прокату які знаходяться на пляжі та курортно-санаторних зонах, де відсутність документів які підтверджують особу є звичним явищем для потенційних наймачів.

Другою зміною положень Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку є викладення пункту 2.2. у наступному змісті: «Надання у тимчасове користування фізичним чи юридичним особам предметів прокату оформляється договором (замовленням-зобов'язанням) за формою ПО-П1, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.95 N 8 (z0389-95), із змінами, внесеними наказом Укрсоюзсервісу від 03.09.98 N 25 (z0581-98) та зареєстрованими

Мін'юстом України 18.09.98 за N 581/3021». Здавалося б зміни непомітні на перший погляд але вони є принциповими . На нашу думку, таке формулювання є більш точним та дозволяє краще зрозуміти перелік можливих суб'єктів. Адже слово «громадянин», яке міститься в діючій редакції може спричинити неправильне трактування та подальші ексцеси, які в юридичній практиці є зовсім не бажаними. Ми вважаємо діючий зміст передбаченого пункту більше підходить попередньому Цивільному кодексу який не передбачав наявності юридичної особи як суб'єкта договірних відносин прокату яка виступає наймачем. А так як Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку вступив у законну силу в 2000 році а Цивільний кодекс описаний нами вище проіснував з певними змінами до 2003 року, то наша думка про їх відповідність є досить слушною.

Наступним кроком є зміна п. 2.3. Порядку до наступного змісту: «Пункти прокату, розміщені в місцях масового відпочинку, видають предмети прокатного фонду на погодинний, разовий (у межах доби) термін за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, який посвідчує особу, чи під заставу майна, яка має бути не вище вартості предмета прокату». Він додатково затверджує вищеописані нами зміни до пункту 2.1. а саме закріплює можливість підтвердити свою особу за допомогою не тільки паспорта(як передбачає діючий Порядок) а й інших ідентифікуючих документів, наприклад водійського посвідчення. З такої ж причини ми вирішили змінити зміст пункту 2.4. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку до наступного: «Особам, що відпочивають у санаторіях, будинках відпочинку, предмети прокату видаються на термін їх перебування в цих установах за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, який посвідчує особу, і санаторно-курортної книжки».

Зміна пункту 2.5., на нашу думку, також є однією з ключових адже її відредагований зміст звучить наступним чином: «Наймачам, які мають у

паспорті відмітку про тимчасову прописку, предмети прокату видаються на термін, що не перевищує терміну прописки. Особи які не мають постійного місця прописки зобов'язані повідомити наймачеві адресу фактичного місця проживання. Особам, що перебувають у відрядженні, предмети прокату можуть видаватися під заставу майна на термін, який не перевищує строку тимчасової реєстрації (відрядження). У цьому разі в договорі прокату (замовленні-зобов'язанні) указується постійна і тимчасова адреса проживання наймача». Основною зміною яку започатковує цей пункт Порядку є введення поняття передачі речі в найм людині без прописки. В діючій редакції це фактично не є можливим, впровадження вищеописаних змін дозволить збільшити кількість потенційних наймачів, що в свою чергу призведе до підвищення популярності найму рухомих речей. Кінцевим наслідком цього ланцюга змін буде підвищення якості послуг котрі надаються наймодавцями у відносинах прокату.

Актуальною ми вважаємо зміну останнього параграфу пункту 2.8. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, яка передбачає викладення у наступному форматі: «Якщо в період прокату апаратури елементи живлення вийшли з ладу, наймодавець зобов'язаний замінити їх за свій рахунок». Діюча редакція Порядку передбачає покладення на наймача обов'язку заміни елементів живлення котрі вийшли з ладу під час відносин прокату, що є несправедливим. Адже ми не бачимо різниці між використанням об'єкту прокату наймачем терміном до двох тижнів, і в такому випадку батарейки міняє наймодавець, чи використання більше двох тижнів і обов'язок замінити елементи живлення покладається на наймача. У обох випадках в незалежності від терміну використання наймач сплачує передбачену вартість за використання об'єкту прокату а тому він в праві вимагати однакового відношення до себе, яке у випадку із заміною елементів живлення полягає у їх заміні наймодавцем.

Отже, ми прийшли до висновку, що діюче законодавство, яке регулює відносини щодо прокату рухомого майна, не відповідає сучасним реаліям та

повинно бути змінене. Однією з основних пропозицій є зміна форми укладання договору прокату. Запровадження можливості укладання індивідуального договору з кожним потенційним наймачем, що дозволить покращити якість послуг котрі надаються та вивести їх на новий рівень. Також суттєвими є передбачені нами зміни Цивільного кодексу які запроваджують використання терміну «неспоживної речі», який прийшов на зміну двом параграфам які передбачають укладання договору прокату як для задоволення виробничих так і невиробничих потреб. Важливим є доповнення четвертою частиною статті 787 ЦК та створення нової статті параграфу 2 глави 58 Цивільного кодексу під назвою «Строк договору прокату», що дозволяє збільшити корисний обсяг матеріалу який стосується відносин прокату. Також ми запропонували передбачити передачу ідентифікаційних документів об'єкту прокату у доповненні статті 767 Цивільного кодексу частиною 4. Зміни які стосуються Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку передбачають введення можливості підтвердження особи за допомогою інших документів а не лише паспорту, можливість отримати в прокат рухому річ особам які не мають постійного місця проживання, нові умови щодо заміни елементів живлення у предметах прокату які передбачають їх використання та пункт який передбачає, що при усному укладанні договору прокату документи які підтверджують особу наймача не є обов'язковими, та підлягають пред'явленню лише за вимоги наймодавця.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На підставі проведеного дослідження сформульовано основні висновки, наведені нижче.

1. Прокат – це вид майнового найму, де суб'єктами виступають наймодавець та наймач а об'єктом річ яка використовується в побутових цілях та передається в прокат за визначену суму винагороди на певний строк з метою подальшого повернення власнику.

2. Договір прокату це відплатний, взаємний, публічний договір приєднання який може бути як реальним так і консенсуальним, в якому беруть участь два та більше суб'єкти. Він відповідає основним принципам цивільного права.

3. Характеристики договору прокату дуже схожі з характерними ознаками договору найму. Але все ж є певні риси якими володіє кожен з них, що і дозволяє виокремити договір прокату серед інших договорів найму. Наймач та наймодавець володіють певним переліком прав та обов'язків які дозволяють реалізовувати їхні відносини в правовому полі.

4. За порушення умов договору прокату передбачені наслідки майнового та немайнового характеру. До немайнових відноситься одностороння відмова від договору, зміна умов договору та розірвання договору прокату. До майнових в свою чергу відноситься покриття збитків, неустойка, неповернення застави та покриття моральної шкоди. Найефективнішими ми вважаємо покриття суми нанесених збитків та неповернення застави за об'єкт прокату.

5. На підставі дослідження ми прийшли до висновку, що діюче законодавство, яке регулює відносини щодо прокату рухомого майна, не відповідає сучасним реаліям та повинно бути змінене в декількох принципових пунктах які будуть перелічені нижче.

У процесі дослідження було сформульовано конкретні пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинного ЦК України та Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, а саме:

- викласти частину 1 статті 787 у наступній редакції:

«1. За договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, зобов'язується передати неспоживну рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк»;

- доповнити ст. 787 ЦК України частиною 4 такого змісту:

«4. До договору прокату застосовуються положення параграфу 1 Глави 58 цього Кодексу, за винятком статей 759, 760, 761, 762, 763, 764, 768, 774, 776, 777, 782»;

- виключити 2 ч. 788 статті ЦК та викласти 1 ч. у такій редакції:

«1. Предметом договору прокату є рухома річ, яка використовується для задоволення споживчих потреб»;

- створити нову статтю параграфу 2 глави 58 ЦК України під назвою «Строк договору прокату», наступного змісту:

«1. Договір прокату укладається на строк, встановлений договором, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами.

2. Наймач, який має намір користуватись річчю понад передбачений договором строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця згідно умов встановлених договором»;

- доповнити статтю 767 Цивільного кодексу частиною 4 у такій редакції:

«4. Майно передається у користування разом із документами, які його ідентифікують та наявність яких дає можливість використовувати його за цільовим призначенням »;

- викласти пункт 2.1. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку у наступному змісті:

«Предмети прокату надаються громадянам за умови оплати відповідно до діючих тарифів та вимог цього Порядку, після пред'явлення ними паспорта громадянина України або іншого документу який підтверджує особистість за умови письмового укладання договору. При усному укладанні договору

прокату документи які підтверджують особу наймача не є обов'язковими, та підлягають пред'явленню лише за вимоги наймодавця»;

- викласти пункт 2.2. у наступному змісті:

«Надання у тимчасове користування фізичним чи юридичним особам предметів прокату оформляється договором (замовленням-зобов'язанням) за формою ПО-П1, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.95 N 8 (z0389-95), із змінами, внесеними наказом Укрсоюзсервісу від 03.09.98 N 25 (z0581-98) та зареєстрованими Мін'юстом України 18.09.98 за N 581/3021»;

- змінити п. 2.3. Порядку до наступного змісту:

«Пункти прокату, розміщені в місцях масового відпочинку, видають предмети прокатного фонду на погодинний, разовий (у межах доби) термін за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, який посвідчує особу, чи під заставу майна, яка має бути не вище вартості предмета прокату»;

- зміст пункту 2.4. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку викласти у наступному вигляді:

«Особам, що відпочивають у санаторіях, будинках відпочинку, предмети прокату видаються на термін їх перебування в цих установах за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, який посвідчує особу, і санаторно-курортної книжки»;

- викласти пункт 2.5. у такій редакції:

«Наймачам, які мають у паспорті відмітку про тимчасову прописку, предмети прокату видаються на термін, що не перевищує терміну прописки. Особи які не мають постійного місця прописки зобов'язані повідомити наймачеві адресу фактичного місця проживання. Особам, що перебувають у відрядженні, предмети прокату можуть видаватися під заставу майна на термін, який не перевищує строку тимчасової реєстрації (відрядження). У цьому разі в договорі прокату (замовленні-зобов'язанні) указується постійна і тимчасова адреса проживання наймача»;

- змінити останній параграф пункту 2.8. Порядку до наступного формату:

«Якщо в період прокату апаратури елементи живлення вийшли з ладу, наймодавець зобов'язаний замінити їх за свій рахунок».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.09.2021).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 22.09.2021).
3. Цивільний кодекс від 28.10.2021. URL - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.10.2021).
4. Про захист прав споживачів: Закон України № 1023-ХІІ від 12.05.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 22.09.2021).
5. Про затвердження правил побутового обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2014. URL - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.09.2021).
6. Правила побутового обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 313 від 16.05.1994. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF> (дата звернення: 22.09.2021).
7. Про застосування в судовій практиці деяких норм законодавства, яким регулюються відносини по побутовому обслуговуванню населення: Постанова пленуму Верховного Суду України від 25.12.1992. URL - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-79#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
8. Про затвердження Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку: Наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення № 46 від 16.12.1999. URL - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0025-00> (дата звернення: 22.09.2021).

9. Постанова Вищого господарського суду України від 11 червня 2009
URL - <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5833432> (дата звернення: 12.10.2021).
10. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 29 липня 2019
URL - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83339055> (дата звернення: 12.10.2021).
11. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 29 листопада 2019
URL - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86897326> (дата звернення: 12.10.2021).
12. Facts about Germany. Germany Trade&Invens. 2017. URL - <http://www.gtai.de/GTAI> (дата звернення: 12.10.2021).
13. Leaseurope 2018. Annual review. 2019. URL - <https://www.leaseurope.org/flysystem/s3/Statistics/European%20Leasing%20Market%202018.pdf> (дата звернення: 12.10.2021).
14. Банасевич І. І. Споживчий договір: поняття та ознаки. *Збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права»*, 2018. № 5. С. 76-80.
15. Банасевич І. І. Споживчий та публічний договори: питання співвідношення. *Договір як універсальна форма правового регулювання: зб. наук. ст. за мат. Всеукр. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»*, 2018. С. 90-94.
16. Бондаренко Д.О. Питання щодо визнання недійсним договору приєднання. *Від римського приватного права до ІТ права: зб. наук. ст. за мат. міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Фенікс, 2018. 447 с.*
17. Васильєва В. А. Цивільно-правова відповідальність: зміна парадигми досліджень. Одеса: Астропринт, 2019. С. 100 -104.
18. Васильєва В. В. Реальний договір як юридичний склад. *Правова природа реального договору. за ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ: 2014. 39 с.*
19. Великий тлумачний словник сучасної української. Ред. В. Т. Бусел. Ірпінь.Перун. 2005. 1728 с.

20. Верховець А. А. Цивільно-правова відповідальність за порушення договору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 Київ, 2010. 16 с.
21. Галецька Т.І. Лізинговий бізнес у США . *Сер. Економіка*. 2009. № 11. С. 225–231.
22. Гнідан Р. М. Відмежування договору оренди земельної ділянки від суміжних договірних конструкцій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ, 2017. № 44. С. 235- 244.
23. Гнідан Р. М. Правова природа права оренди земельної ділянки. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя, 2017. С 83-85.
24. Горблянський В.Я. Способи захисту прав споживачів за договором про надання послуг. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11. С. 59-66.
25. Гринько С. Д., Гринько Р. В. Заходи оперативного впливу, пов'язані з виконанням зобов'язання за рахунок боржника. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 45–55.
26. Гришко В. І., Віннічук І. В. Система договорів в римському праві та їх рецепція. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1. С. 38-41.
27. Гуль В. В. Правовий режим речей як об'єктів цивільного права. *Національний університет державної податкової служби України. Право та управління*. 2012. №2. С.26-31.
28. Денисюк В. В. Порядок укладення цивільно-правового договору, В. В. Денисюк, *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. №3. С. 115-118.
29. Дзера І. О. Критичний погляд на зміни до ст. 16 Цивільного кодексу України. *Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвеевські цивілістичні читання:* зб. наук. ст. за мат. міжн. наук.-практ. конф. Київ: КНУ, 2019. С. 40-45.
30. Дрішлюк В. І. Публічний договір (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 23 с.

31. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. 568 с.
32. Євдокимов Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві, Д. Євдокимов, *Юридичний журнал*. 2008. № 5. С. 52–55.
33. Єршоміна К. С. Свобода договору та її межі у цивільному праві. *Інтернаука*. 2018. № 8. С. 16- 18.
34. Зайцев О. В., Галахова О. В., Паращенко Х. Ю. Проблеми розвитку ринку лізингу в Україні та його поточний стан. *Вісник Сумського державного університету. Економіка*. 2012. № 3. С. 170–181.
35. Зозуляк О. І. Поняття цивільно-правового договору в юридичній літературі та законодавстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 3. С. 157–159.
36. Зозуляк О. І. Сучасний стан та тенденції розвитку вчення про цивільно-правову відповідальність. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку*: зб. наук. ст. за мат. міжн. наук.-практ. конф. Харків, 2020. С. 27-31.
37. Калаур Р. І. Договірні зобов'язання про передачу майна у користування у цивільному праві України: дис. док.юрид.наук 12.00.03. Київ, 2015. 466с.
38. Калаур Р. І. Межі зміни договірної зобов'язання з передання майна у користування: окремі цивільно-правові аспекти, *Ученые записки Таврического національного университета им. В.И. Вернадского*,. 2013. № 2-2. С. 115-120.
39. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. №. 9-10. С. 58-65.
40. Кот О. О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: дис. док. юр. наук.: 12.00.03. Київ, 2017. 550 с.
41. Кот О. О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №. 11. С. 13-18.
42. Кот. О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

43. Круглова О. О. Ціна як істотна умова цивільно-правових договорів, *Форум права*. 2011. №2. С. 468-471.
44. Кузнєцова Н. С. Інститут цивільно-правової відповідальності у вітчизняній та зарубіжній цивілістичній доктрині. *Право України*. 2019. № 1. С. 186–203.
45. Кульчій О.О. Договірне право. Полтава. ВНЗ ПУЕТ. 2016. 203 с.
46. Куцик П. О. Зарубіжний досвід обліку та внутрішньогосподарського контролю предметів прокату. *Економічні науки*. 2012. №9. С. 207-216.
47. Лехкар О. В. Договір приєднання в цивільному праві України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. С. 215.
48. Міловська Н. Д. Цивільно-правове регулювання строків у договорі прокату. *Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Приватне право та підприємництво*. 2013. №12. 196 с.
49. Місяць А. П. Теоретичний аналіз правомочностей невласника щодо речей, які є власністю іншої особи. *Інститут законодавства Верховної Ради України*, 2012. №1. С. 45-50.
50. Моїсеєнко Ю. М. Захист суб'єктивних цивільних прав сторін договору банківського вкладу: дис. канд. наук: 12.00.03. Харків, 2018. 190 с.
51. Нижний А. В. Форма цивільно-правового договору та наслідки її недотримання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 22с.
52. О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Київ.Юрінком Інтер. 2011. 808 с.
53. О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Київ.Юрінком Інтер. 2010.1056 с.
54. Підпригора О. А. Зобов'язальне право Київ: Юрінком Інтер, 2006. С.347-424.
55. Примак В. Д. Справедливість цивільно-правової відповідальності у співвідношенні з принципами розумності, добросовісності, верховенства права,

юридичної рівності та пропорційності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. №24. С.85-89.

56. Примак В. Розірвання договору як спосіб цивільно-правового захисту в кризових умовах. *Підприємництво, господарство і право: цивільне право і процес*. 2020. № 20. С. 43-49.

57. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань : автореф. дис. док. юрид. наук : 12.00.03. Харків. 2018, 42 с.

58. Рагуліна К.А. Поняття й сутність договору як правового явища загалом і джерела права зокрема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 47. С. 41–46.

59. Соколовська Ю. В. Учасники підприємницьких товариств як суб'єкти цивільно-правової відповідальності у корпоративних відносинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2019. 21 с.

60. Стефанчук Р.О. Концепція оновлення цивільного кодексу України – Київ 2020 128 с.

61. Схаб-Бучинська Т. Я. Обмеження принципу свободи у договорах приєднання. *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. 2015. №37. 261 с.

62. Схаб-Бучинська Т. Я. Обмеження принципу свободи у публічних договорах. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. ст. за мат. міжнар. наук. практ. конф.*, Львів. 2015 С. 50-53.

63. Тарасенко Л. Л. Договори у сфері оренди транспортних засобів: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 Львів, 2014. 252 с.

64. Труфанова Ю. Відмова від договору найму (оренди). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 48-53.

65. Федорончук А. В. Істотні умови договору прокату *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: зб. наук. ст. за мат. II Міжнар. наук. практ. конф.* Житомир: ЖНАЕУ, 2014. С. 193-195.

66. Федорончук А. В. Предмет договора проката *Закон и жизнь*. 2013. № 9. 306 с.

67. Цивільний кодекс для Східної Галіції 1797р. *Codex civilis pro Galicia Orientali anni MDCCXCVII*. Пер. з лат. А. Гужви. Під ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. Київ. Юрінком Інтер. 2016. 660 с.

68. Шимон І. С. Теоретичні проблеми визначення поняття «право користування» *Становлення, функціонування та розвиток правових систем сучасності: проблеми науки і практики*: зб. наук. ст. за мат міжн наук-прак конф. Одеса: Астропринт, 2010. 488 с.

69. Шишка Р. Б. Типологія договорів у цивільному праві *Договірне регулювання суспільних відносин*: тези доповідей Всеукр. наук. практ. конф. Запоріжжя, 2013. С. 15–19.

70. Ю. С. Шемшученко. *Юридична енциклопедія*. Київ. Укр. Енцикл. 2003. 736 с.